

Τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου Πέτρου Heers, Καθηγητοῦ Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης στήν Ὁρθόδοξη Ἱερατική Σχολή Ἁγίας Τριάδος (Holy Trinity Orthodox Seminary), Jordanville, Νέα Ὑόρκη.

Ὁμιλία πού πραγματοποιήθηκε στό Ἱερατικό Ἡσυχαστήριό τῆς Ἱεράς Ἐπισκοπῆς Ἀνατολικῆς Ἀμερικῆς τῆς Ὑπερορίου Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας

([Eastern American Diocese of the Russian Orthodox Church Outside of Russia](#))

Howell, New Jersey, Τρίτη, 21 Μαρτίου, 2017

Σεβασμιότατε Μητροπολίτα κ. Ἰλαρίων,

Σεβασμιότατε Μητροπολίτα κ. Ἰωνᾶ,

Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε κ. Νικόλαε

Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε κ. Εἰρηναίε,

Σεβαστοί πατέρες καί ἀδελφοί ἐν Χριστῷ,

Ὁ Χριστός ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν!

Θεωρῶ τιμῆ μου νά βρίσκομαι σήμερα ἐδῶ ἐνώπιόν σας, γιά νά μιλήσω στούς Ἀρχιεπίσκοπους καί Ποιμένες τοῦ λογικοῦ Ποιμνίου τοῦ Χριστοῦ καί εἰδικότερα στούς διαδόχους τοῦ σπουδαίου ἔργου πού ἐγκαινιάστηκε στή Ρωσική Διασπορά ἀπό μεγάλες ἱερές μορφές ὅπως ὁ ἅγιος Ἰωάννης Μαξιμόβιτς ὁ Θαυματουργός καί οἱ μητροπολίτες Ἀντώνιος, Ἀναστάσιος, Φιλάρετος καί Βιτάλιος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀβέρκιος, ὁ μητροπολίτης Λαῦρος καί ἄλλοι πολλοί ἀξιοσέβαστοι πατέρες, ὄχι μόνο τῆς Ὑπερορίου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ὄντως τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ μαρτυρία πού ἔδωσαν οἱ Πατέρες τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῆς Διασποράς, σέ σχέση μέ τήν Ἱερά Παράδοση, τό μοναστικό καί ἀσκητικό ἰδεώδες καί ἰδιαίτερα τήν ἐκκλησιολογία τῆς Ἐκκλησίας, ἐξακολουθεῖ νά ἐμπνέει καί νά καθοδηγεῖ τούς Ὁρθοδόξους σέ ὅλο τόν κόσμο.

Σήμερα, ἐνῶ ἡ Κιβωτός τῆς Ἐκκλησίας κλυδωνίζεται στόν ἀπόηχο τῆς αὐτοαποκαλούμενης «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου» τῆς Κρήτης, ἔχουμε ἀνάγκη ἀπό τή δική τους ἀκρίβεια βίου καί πίστεως – ἢ μάλλον, ἔχουμε πολύ μεγάλη ἀνάγκη νά τούς ἀκολουθήσουμε καί νά τούς μιμηθοῦμε ὡς πρός αὐτά.

Στόν περιορισμένο χρόνο πού μοῦ ἔχει δοθεῖ σήμερα, ἐλπίζω νά καταφέρω νά ξεδιπλώσω μπροστά σας, συνοπτικά, ἀλλά ξεκάθαρα, τά ἀξιοπρόσεκτα καί ἀξιοσημείωτα ἐκεῖνα γεγονότα πού ἔλαβαν χώρα στήν Κρήτη τόν Ἰούνιο τοῦ περασμένου ἔτους, ὥστε μέ τήν ἐνημέρωση αὐτή νά μπορείτε νά ἐνεργήσετε σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Συγκεκριμένα, θά ἐξετάσω συνοπτικά καί κριτικά τίς ἀκόλουθες τρεῖς ὀψεις τῆς «Συνόδου» καί τίς συνέπειες αὐτῆς:

1. Διοργάνωση καί Πραγματοποίηση
2. Κείμενα
3. Ἐκβαση καί Ἐπιπτώσεις

Ειδικότερα, θά εστιάσουμε στίς ὄψεις τῆς ἐπίμαχης διοργάνωσης στήν Κρήτη, οἱ ὁποῖες συνιστοῦν ἀπόκλιση ἀπό τήν Ἱερά Παράδοση καί τήν Ἁγία Πίστη τῆς Ἐκκλησίας καί ὡς ἐκ τούτου χρήζουν ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Προτοῦ ξεκινήσω αὐτή τήν ἀνάλυση, εἶναι ἀπαραίτητο νά τονίσω τά παρακάτω σημεῖα, προκειμένου νά ἀφαιρέσω ἀπό τήν εἰκόνα τό παραπλανητικό στοιχείο στήν ὄλη συζήτηση περί Κρήτης καί τῆ σημασία της. Ὑποστηρικτές, συμπαθοῦντες, ἀλλά καί ἀδιάφοροι σχετικά μέ τήν διοργάνωση τῆς Κρήτης, ἀντιδρῶν στήν κριτική γι' αὐτήν μέ ποικίλους τρόπους. Λόγου χάριν, τούς ἀκούει κανεῖς νά λένε:

- Ἡ ἐπιτυχία τῆς συνάντησης αὐτῆς ἦταν ἡ συνάντηση αὐτή καθαυτή!
- Δὴν ἦταν παρά μία ἀρχή καί θά ἀκολουθήσει βελτιωμένη συνέχεια!
- Δέν διαφάνηκε καμία συνέπεια ἀπό τήν Κρήτη, ἐπομένως δέν χρειαζόταν τόσοσ θόρυβος!
- Γιατί νά ἀσχολούμαστε τώρα μέ τήν Κρήτη; Ἔχει πεθάνει καί μάλιστα ἔχει ἐνταφιαστεῖ! Τά ἐπόμενα χρόνια θά ἔχει ἤδη ξεχαστεῖ. (Καί ἄλλα τέτοια συναισθήματα ἐκφράζονται.)

Μποροῦμε ὅλοι νά δείξουμε κατανόηση στή «δύναμη της θετικῆς σκέψης», ὡστόσο φοβᾶμαι ὅτι ὅλες αὐτές οἱ ὠραῖες σκέψεις χρησιμεύουν γιά νά παρακάμπτεται τό οὐσιώδες ζήτημα: Τί εἶναι αὐτή ἡ «Σύνοδος»; Τί ἔχουμε νά ποῦμε γιά τίς ἀποφάσεις της καί τόν ἀντίκτυπό τους; Δέν μπορε κανεῖς νά πιστεῦει σοβαρά ὅτι γιά περισσότερα ἀπό 50 χρόνια (ἢ κατ' ἄλλους 100!) περιμέναμε μιά μεγάλη σύνοδο, βασικός σκοπός τῆς ὁποίας ἦταν... νά συμβεῖ! Ἀσφαλῶς, ὅ,τι συνέβη στήν Κρήτη θά ἔχει συνέπειες καί ἤδη ἔχει ἐπιπτώσεις γιά τήν Ἐκκλησία (κατά τόπους σημαντικές) καί θά ἀποτελέσει ἕνα προηγούμενο γιά τό μέλλον.

Πράγματι, αὐτός εἶναι ο λόγος που ἐκεῖνοι οἱ κληρικοί, οἱ ὁποῖοι παραβλέπουν τή «σύνοδο» ἢ ὑποτιμοῦν τή σημασία της, τό κάνουν εἰς βλάβη δική τους, ἀλλά καί τοῦ ποιμνίου τους. Στήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, οἱ σύνοδοι – ληστρικές ἢ οἰκουμενικές – εἴτε γίνονται δεκτές εἴτε ἀπορρίπτονται ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Δέν περνᾶνε ἀπαρατήρητες οὔτε καί πρέπει νά ἀγνοοῦνται, ἰδίως μάλιστα ὅταν καινοτομοῦν καί εἰσάγουν ψευδο-διδασκαλίες στήν Ἐκκλησία. Ἀκριβῶς ὅπως μιά πνευματική πτώση πρέπει νά τήν ἀκολουθήσει ἡ μετάνοια, καί ὄχι ἡ συγκάλυψη, ἔτσι καί τά σφάλματα τά ὁποῖα εἰσάγονται καί γίνονται δεκτά σε συνοδικό ἐπίπεδο πρέπει νά ἀπορριφθοῦν καί νά διορθωθοῦν [ἰδανικά σέ συνοδικό ἐπίπεδο ἐπίσης]. Δέν παραβλέπουμε τίς ἀσθένειες ὅταν αὐτές μολύνουν τό σῶμα μας. Πόσο μᾶλλον θά ἔπρεπε νά φροντίζουμε γιά τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ! Εἴμαστε ὅλοι συνυπεύθυνοι, ἀλλήλων τά βάρη βαστάζοντες.

1. Ὁργάνωση καί Ἐκτέλεση:

Ἄς ξεκινήσουμε ρίχνοντας μιά γρήγορη ματιά στή βασική στατιστική σύνθεση τῆς «Συνόδου»:

Συμμετέχουσες Ἐκκλησίες: 10 ἀπό τίς 14 Τοπικές Ἐκκλησίες (ποσοστό **71%**)

- Αντιπροσώπευση Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν: ποσοστό σχεδόν**30%**.
- Συμμετέχοντες Ὁρθόδοξοι Ἐπίσκοποι: 162 συμμετείχαν ἀπό τούς 350 πού εἶχαν προσκληθεῖ (**46%**)
- Αντιπροσώπευση Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων: 162 ἐπί συνόλου 850 (**19%**)
- Συνολικός Ἄριθμός ψηφισάντων Ἐπισκόπων: 10 ἀπό τούς 162 παρισταμένους ἐπισκόπους (6%), ἢ 10 ἀπό τούς 850 ἐπισκόπους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (**1.1%**).

Ἄν συγκρίνουμε τά παραπάνω μέ τίς ἀληθινά «ἅγιες καί Μεγάλες Συνόδους» τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες ἀναγνωρίστηκαν κατόπιν ὡς «Οἰκουμενικές», ὑπάρχει τεράστια διαφορά, ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ στά ἐμπόδια πού ἀντιμετώπιζαν οἱ ἱεράρχες τῶν πρώτων αἰώνων ὡς πρός τίς μετακινήσεις τους καί τήν ἐπικοινωνία. Παραδείγματος χάριν, ἡ Α' Οἰκουμενική Σύνοδος εἶχε 325 θεοφόρους Πατέρες, ἡ Δ' Οἰκουμενική 630 Πατέρες καί ἡ Ζ' 350 πατέρες – ὅλοι αὐτοί συμμετείχαν μέ δικαίωμα ψήφου.

Τί πῆγε λοιπόν νά δεῖ ὁ κόσμος στήν Κρήτη; Μία «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος»; Τί πῆγαν νά δοῦν; Μία ἐλεύθερη συνάθροιση Ὁρθοδόξων ἐπισκόπων ἀπ' ὅλο τόν κόσμο; Δεῖτε, οἱ περισσότεροι δέν προσκλήθηκαν καί σχεδόν σέ ὅλους ὅσοι προσήλθαν δέν δόθηκε ἡ δυνατότητα ψήφου. Ἐπομένως τί πῆγαν νά δοῦν στήν Κρήτη; « Μία σύνοδος Προκαθημένων μέ τίς συνοδεῖες τους»[1].

Ἡ τελευταία αὐτή φράση – «μία σύνοδος Προκαθημένων μέ τίς συνοδεῖες τους»– εἶναι ἡ ἔκφραση πού χρησιμοποίησε ὁ Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἱερόθεος γιά νά χαρακτηρίσει τή σύναξη αὐτή, τήν ὁποία παρακολούθησε καί στήν ὁποία ἀσκεῖ σφοδρή κριτική τώρα γιά τίς καινοτομίες, τίς ὁποῖες εἰσήγαγε ἐν σχέσει πρός τήν Πίστη μας. Ἡ τρανή εἰρωνεία, ἀλλά καί τραγωδία εἶναι πώς, παρ' ὅλους τούς βαρύγδουπους ἰσχυρισμούς τῶν διοργανωτῶν ὅτι ἡ συνοδικότητα ἦταν πού εἶχε ὀδηγήσει σ' αὐτή τή διοργάνωση καί ὅτι θά ἦταν φανερό στήν Κρήτη, στήν πραγματικότητα ἦταν μία νέα ἀνατολική ἔκφραση παπικοῦ πρωτείου [- τῶν προκαθημένων – πού πῆρε κεντρική θέση ἐπί σκηνῆς[2].

Ἡ τραγική εἰρωνεία εἶναι πώς, ἐνῶ οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πηγαινοέρχονταν στίς λεωφόρους τοῦ Διαδικτύου ἐκθειάζοντας τή συνοδικότητα τῆς προσυνοδικῆς διαδικασίας καί τῆς ἐπικείμενης Συνόδου, οἱ Ἱερές Σύνοδοι τῶν ποικίλων Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν μόλις ἄρχιζαν νά ἐξετάζουν τό κατά πόσον ἦταν ὀρθόδοξα τά κείμενα τά ὁποῖα γίνονταν δεκτά ἀπό τούς Προκαθημένους τους, χωρίς τήν ἔγκρισή τους. Αὐτό δείχνει ὅτι ἡ ἀποτυχία τῆς «Συνόδου τῶν Προκαθημένων μέ τίς συνοδεῖες τους» εἶχε ἤδη ἐξασφαλιστεῖ ἐκ τῶν προτέρων.

A. Προ-Συνοδικοί Οἰωνοί τῆς ἐπικείμενης καταστροφῆς

Πολλά ἔχουν γίνει κατά τήν μακρά συνοδική διαδικασία πού κατέληξε στή Συνάντηση τῆς Κρήτης. Χωρίς ἀμφιβολία, πολὺς ἰδρώτας χύθηκε καί πολὺ μελάνι ξοδεύτηκε γιά νά γίνει πραγματικότητα αὐτό τό γεγονός. Στή διάρκεια τῶν 55 χρόνων ἐνεργοῦ ὀργανωτικῆς προετοιμασίας γιά τή σύγκληση αὐτῆς τῆς «Συνόδου», ἔλαβαν χώρα:

- Έξι συναντήσεις της «Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικής Έπιτροπής»
- Τρεις συσκέψεις της «Ειδικής Διορθοδόξου Έπιτροπής»
- Πέντε Προ-Συνοδικές Πανορθόδοξες Διασκέψεις
- Τρεις συναντήσεις της Συνάξεως τῶν Προκαθημένων τῶν Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν
- Δύο εἰδικές θεολογικές διασκέψεις γιά τήν κατάρτιση τῶν Κανόνων Λειτουργίας τῶν συνελεύσεων τῶν Ἐπισκόπων στή Διασπορά
- Δύο ἀκαδημαϊκά συνέδρια ἐπί τοῦ θέματος ἑνός κοινού ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου, καί κοινού ἑορτασμοῦ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα μέ τούς ἑτεροδόξους καί ἄλλο ἕνα συνέδριο γιά σύγχρονα ζητήματα βιοηθικῆς.
- Ἐνα ἀκόμη ἀκαδημαϊκό συνέδριο γιά τό ζήτημα τῆς Χειροτονίας τῶν Γυναικῶν στή Ρόδο, τό 1989.

Εἶναι τραγικό πραγματικά τό γεγονός, ὅτι μετά ἀπό τόσο ἐκτεταμένο ὀρίζοντα χρόνου καί προσπάθειας, τό ἀποτέλεσμα οὐσιαστικά δέν ἱκανοποιεῖ κανένα, οὔτε περιποιεῖ τιμή ἢ δόξα στούς διοργανωτές ἢ στήν ἴδια τήν Ἐκκλησία. Μήπως ὁ ἱεράρχης του Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πού χαρακτήρισε τή σύνοδο «φιάσκο», ἢ ὁ ἐκκλησιαστικός ἀνταποκριτής, ὁ ὁποῖος τήν ἀποκάλεσε «ἐπικεφαλίδα πού κατέληξε ὑποσημείωση» εἶχαν ἄδικο; {Εἶναι προφανές ὅτι στήν περίπτωση τῆς Κρήτης ἐκπληρώθηκε τό ἀρχαῖο ρητό «ὠδινεν ὄρος καί ἔτεκεν μῦν»}. Μακάρι νά ἦταν μόνον αὐτό καί ὄχι κάτι χειρότερο! Διότι τόσες ὠδίνες τοκετοῦ γιά νά γεννηθεῖ μία τέτοια «σύνοδος», εἶναι ὄνειδος γιά ὅλη τήν Ἐκκλησία.

Πρέπει νά ἀναρωτηθεῖ κανείς: πού ἦταν τό λάθος, ὥστε παρά τόν τόσο κόπο – μοναδικό στά συνοδικά χρονικά – νά καταλήξουμε σέ ἕνα τόσο τραγικό ἀποτέλεσμα;

Στήν Ἑλλάδα ἔχουμε μιά χαρακτηριστική ἔκφραση: «ἡ καλή μέρα ἀπό τό πρωῒ φαίνεται». Λοιπόν, τό ἀντίθετο ἐπίσης ἰσχύει στήν περίπτωση τῆς «μεγάλης Συνόδου». Ἦδη ἀπό νωρίς, στή συνοδική διαδικασία ἦταν φανερό ὅτι ἡ συνήθως ἠλιόλουστη Κρήτη δέν θά ἔλαμπε φεγγοβόλα γιά τήν Ὁρθοδοξία. Ὅπως τό ἔχω ἀναλύσει διεξοδικά ἄλλου [3] οἱ ὀραματιστές τῆς Κρήτης σφράγισαν τή μοίρα τῆς Συνόδου τους ὥστε αὐτή νά μὴν ἀκολουθήσει τά ἴχνη τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἀλλά νά ἀπορροφήσει τό «πνεῦμα» μιᾶς ἄλλης, ἀκόμη πιό «μεγάλης» καί πολύ προβληματικῆς συνόδου τῆς πιό πρόσφατης μνήμης μας: τῆς Β΄ Βατικανῆς Συνόδου.

Οἱ δύο αὐτές σύνοδοι ἔχουν κοινές ρίζες καί καταβολές, παρόμοια μεθοδολογία καί στόχους, ἀλλά ἐπίσης μοιράζονται καί μία τουλάχιστον ἐπιφανειακή ἄλλεργία στό δόγμα. Ἀμφότερες αὐτές οἱ συνδιασκέψεις ἰσχυρίστηκαν πώς εἶχαν σκοπό καί στόχο νά ἐδραιώσουν τή δέσμευση τῶν ἱεραρχιῶν τους στόν οἰκουμενισμό καί ἀμφότερες ἐπέτρεψαν οἱ συνοδικές ἀποφάσεις καί τά Κείμενά τους νά διαμορφωθοῦν ἀπό ἀκαδημαϊκοὺς θεολόγους. Ἀκόμη σημαντικότερο εἶναι πώς, καί οἱ δύο αὐτές συνάξεις, θεώρησαν ἀποδεκτὴ τήν εἰσαγωγή μιᾶς νέας «περιεκτικῆς» ἐκκλησιολογίας

ξένης προς τήν Πίστη τῆς Ἐκκλησίας *εἰς Μίαν, Ἀγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν*[4].

Ἕνα ἄλλο σημεῖο. τὸ ὁποῖο δυστυχῶς σφυρηλατεῖ τὴ συγγένεια ἀνάμεσα στίς δύο αὐτές συνόδους, εἶναι ἡ ἀπουσία ὅποιασδήποτε δαιμονολογίας. Εἶναι ἐνδεικτικὸ ὡς πρὸς τὸ φρόνημα καὶ τίς προτεραιότητες τῶν συντακτῶν τῶν συνοδικῶν κειμένων, ὅτι πουθενά σε ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ κείμενα δέν βρίσκει κανεὶς τοὺς παρακάτω ὄρους:

- Διάβολος, δαίμονας, διαβολικός ἢ πονηρός [5]
- Αἵρεση[6] αἰρετικός, σχίσμα ἢ σχισματικός.

Ἐν τούτοις, ἡ διάκριση τῶν μεθόδων τῶν πεπτωκῶτων πνευμάτων, ἢ ἀλλιῶς δαιμονολογία, ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴ διαμόρφωση Χριστολογίας καὶ Ἐκκλησιολογίας[7]. Ὅπως γράφει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, *εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου* (Α' Ἰωάν. 3:8). Ἡ ἀπουσία τῆς παραμικρῆς ἔστω ἀναφορᾶς στὸν πονηρὸ ἢ στίς μεθοδεῖες του (αἵρεση, σχίσμα, κ.λ.π.), σέ ὅποιοδήποτε ἀπὸ τὰ συνοδικὰ κείμενα, εἶναι ἐνδεικτικὴ μιᾶς κοσμικῆς, ἐκκοσμικευμένης ἀντιλήψεως, μακρὰν τοῦ Πατερικοῦ φρονήματος.

Τέλος, ἡ «σύννοδος» τῆς Κρήτης ἀκολουθώντας τὴν Β' Βατικανὴ καὶ ὄχι τοὺς Ἁγίους Πατέρες, ὄχι μόνον δέν ἔκανε τὴν παραμικρὴ μνεία στὴν αἵρεση, ἀλλὰ περαιτέρω προσκάλεσε καὶ ἐκπροσώπους αἰρετικῶν ὁμολογιῶν νὰ παρακολουθήσουν τίς ἐργασίες τῆς ὡς παρατηρητές, συμπεριλαμβανομένων ἐκείνων πού ἀναγνωρίζονται ὡς τέτοιοι (αἰρετικοί) ἀπὸ προηγούμενες Οἰκουμενικὲς Συνόδους. Ἡ πρακτικὴ αὐτὴ ἂν καὶ δέν ἔχει προηγούμενο στὴν ἱστορία τῶν συνόδων, εἶχε ἐφαρμοστῆ στίς Βατικάνειες συνόδους, ἐπιβεβαιώνοντας γιὰ μίαν ἀκόμη φορά τὸ πνεῦμα καὶ τὸ φρόνημα πού δυστυχῶς ἐνέπνεε τοὺς διοργανωτές.

B. Ἡ «Συνοδικὴ» κατάργηση τῆς Συνοδικότητος

Ἄς δοῦμε τώρα εἰδικότερα τὴ συνοδικότητα (ἢ τὴν ἔλλειψη αὐτῆς) τῆς προσυνοδικῆς περιόδου καὶ τῆς ἴδιας τῆς Συνόδου. Ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας φανερώνεται καὶ διαμορφώνεται διὰ τῆς συνοδικότητος. Ὅπως ὀρίζει ὁ 34^{ος} Ἀποστολικὸς Κανόνας: «Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεός, διὰ Κυρίου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι...». Ὅταν ὁ συνοδικὸς τρόπος χάνεται, τὸ πρῶτο καὶ ἄμεσο θῦμα, ἡ πρώτη καὶ ἄμεση ἀπώλεια, εἶναι ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Μία προσεκτικὴ ἐξέταση τῆς «Συνόδου» τῆς Κρήτης ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἀποκαλύπτει ὅτι, παραδόξως, αὐτὸ πού συνέβη ἐκεῖ εἶναι μίαν «συνοδικὴ» κατάργηση τῆς συνοδικότητος. Στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴν ἐξαίρεση τῶν ληστρικῶν συνόδων, καμία ἄλλη σύνοδος δέν ἔδειξε τόση ἀποστροφή γι' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ νόημα τῆς συνοδικότητος, ὅσο τὸ ἔκανε ἡ «σύννοδος» τῆς Κρήτης.

Ἐν πρώτοις, ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας (πού περιλαμβάνει τὸν κλῆρο, τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς λαϊκοὺς) περιφρονήθηκε ἐντελῶς κατὰ τὴν προσυνοδικὴ διαδικασία καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς «Συνόδου». Αὐτὸ δέν εἶναι μόνον μίαν τεράστια ἀβλεψία. Ἀποτελεῖ ἕνα σοβαρὸ ἐκκλησιολογικὸ

σφάλμα. Οί Ὁρθόδοξοι δήλωσαν στὸν Πάπα τὸ 1848 ὅτι στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ «...οὔτε Πατριάρχαι οὔτε Σύνοδοι ἐδυνήθησαν ποτὲ εἰσαγαγεῖν νέα, διότι ὁ ὑπερασπιστὴς τῆς θρησκείας ἐστὶν αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι αὐτὸς ὁ λαός [8]

Ὡστόσο, ὄχι μόνο τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας παρέμεινε στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ καὶ μεγάλο μέρος τῆς Ἱεραρχίας. Ἡ πλειονότητα τῶν ἐπισκόπων, ἀκόμη καὶ οἱ σύνοδοι τῶν Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, δέν συμμετεῖχαν στὴν προετοιμασία τῆς «Συνόδου», συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ προσχεδίου τῶν Κειμένων. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, θυμόμαστε τὴν ἔμπονη κραυγὴ διαμαρτυρίας τοῦ Μητροπολίτου Ἱεροθέου Βλάχου μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴ «Σύνοδο», ὅτι τὰ προσυνοδικὰ Κείμενα «ἦταν ἄγνωστα στοὺς περισσότερους ἱεράρχες καὶ σέ μένα τον ἴδιο. Ἔχουν κρατηθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ καὶ δέν γνωρίζουμε τὸ περιεχόμενό τους»[9]

Δέν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ δηλώσουμε ὅτι ἐδῶ ἰσχύει ἡ κρίση τῆς Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου σέ σχέση μέ τὴν ψευδο-εικονομαχικὴ σύνοδο τῆς Ἱερείας: « Τὰ θέματά τους εἰπώθηκαν σέ μιά γωνιά καὶ ὄχι ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ὁρθοδοξίας». Αὐτὸ συνέβη ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πού ἦσαν ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν προετοιμασία τῶν Κειμένων γνώριζαν πολὺ καλὰ τὴν ἀντίθεση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ στὰ προβληματικὰ κείμενα καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἀρνήθηκαν νὰ τὰ δημοσιεύσουν. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ Πρακτικά τῆς 5^{ης} καὶ τελευταίας Προ-Συνοδικῆς Διασκέψεως (Ὀκτώβριος 2015), ἦταν μόνον μετὰ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Πατριάρχου Γεωργίας καὶ (ἀργότερα κατὰ τὴ Σύναξη τῶν Προκαθημένων τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2016 – πέντε μόλις μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴ «Σύνοδο») μετὰ τὸ αἶτημα τοῦ Πατριάρχου Μόσχας, πού τὰ κείμενα αὐτὰ τελικὰ κοινοποιήθηκαν στὴν Ἐκκλησία. Ἔχοντας κανεὶς αὐτὰ ὑπ' ὄψιν μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ καλύτερα γιὰτί τέσσερα Πατριαρχεῖα κατέληξαν νὰ ἀποχωρήσουν τὴν τελευταία στιγμὴ.

Ὁ Μητροπολίτης Μπάτσκακας Εἰρηναῖος (Σερβικὴ Ἐκκλησία) εἶπε τὰ ἐξῆς σχετικά μέ τὴν κρίσιμη αὐτὴ τελευταία συνάντηση τῆς Προ-συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς πού ἔλαβε χώρα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2015:

«Ὅσον ἀφορᾶ στὸ κείμενο «Οἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τὸν ὑπόλοιπο Χριστιανικὸ κόσμο», σοβαρὴ ἀναθεώρηση καὶ διόρθωση τοῦ ἀποδείχθηκε δυστυχῶς ἀδύνατη ἐξ αἰτίας τῶν περισσοτέρων πού βρίσκονταν στὴν συνάντηση....Παρά τὴν ἀποδοκιμασίαν πολλῶν καὶ τὴ σφοδρὴ κριτικὴ πού τοῦ ἀσκήθηκε, τὸ κείμενο-γιὰ λόγους πού δέν κοινοποιήθηκαν - δέν ἐπαναξιολογήθηκε σοβαρά. Μᾶλλον ἀπεστάλη ὅπως ἦταν, οὐσιαστικὰ ἀνέπαφο, πρὸς τὴ Σύνοδο, ὅπου, λόγω ἐλλείψεως χρόνου καὶ ὁμοφωνίας (consensus) ἔγιναν μόνο διακοσμητικὲς ἀλλαγές»[10]

Μία προσεκτικὴ μελέτη τῶν Πρακτικῶν τῆς 5^{ης} Προσυνοδικῆς, Πανορθοδόξου Διασκέψεως (Ὀκτώβριος 2015), ἀποκαλύπτει ὅτι οἱ ἐργασίες διεξήχθησαν σέ κλίμα πιέσεως καὶ βιασύνης καὶ τὴν εὐθύνη γι' αὐτὴν τὴν ἀπραξία τὴν εἶχε ὁ πρόεδρος τῆς συναντήσεως, Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἐν τέλει ἀντικαταστάθηκε.

Είναι προφανές και αποτελεί κοινή διαπίστωση ανάμεσα στους κριτικούς της «Συνόδου» ότι μία από τις κύριες αιτίες που ή συνάντηση στην Κρήτη εξελίχθηκε σε «φιάσκο» ήταν αυτή η αντισυνοδική, ανορθόδοξη μεθοδολογία καθώς και η προσυνοδική μυστικοπάθεια που επέβαλαν οι διοργανωτές.

Είπαμε νωρίτερα ότι οι ιεραρχίες των Τοπικών Εκκλησιών κρατήθηκαν στο σκοτάδι σε σχέση με το περιεχόμενο των προπαρασκευαστικών εργασιών και των κειμένων. Αυτό είναι προφανές όταν σκεφθεί κανείς ότι οι κανόνες προετοιμασίας της Συνόδου απαιτούσαν μόνο τις υπογραφές δύο εκπροσώπων εκάστης Εκκλησίας, προκειμένου να εγκριθούν τα συνοδικά κείμενα – ήτοι χωρίς την έγκριση των Ιερών Συνόδων. Έτσι, το ανορθόδοξο κείμενο για τους έτεροδόξους θεωρήθηκε «έγκεκριμένο» από τις Τοπικές Εκκλησίες μετά τη συνάντηση του Οκτωβρίου 2015, χωρίς να αποσταλεί σ'αυτές, χωρίς να συζητηθεί και χωρίς να εγκριθεί από τις Ιερές Συνόδους των Τοπικών Εκκλησιών. Μέ αυτόν τον τρόπο, το κείμενο θεωρήθηκε δεκτό, δυνάμει των υπογραφών δύο εκπροσώπων, και δεσμευτικό για την Εκκλησία της Ελλάδος, και μετά προωθήθηκε στη Σύνοδο.

[Που είναι ο συνοδικός χαρακτήρας της Εκκλησία εδώ στην πράξη ;](#)

Άλλα δεν είναι μόνο αυτό. Για να τροποποιηθεί το κείμενο, ή ακόμη και για να αλλάξει μία φράση του στην Κρήτη, απαιτείτο η έγκριση όλων των Τοπικών Εκκλησιών. Εάν έστω και μία διαφωνούσε με την [προτεινόμενη] αλλαγή, παρέμενε ως είχε διότι έθεωρείτο ήδη έγκεκριμένο [τό κείμενο] από όλες τις Εκκλησίες στην 5^η Προσυνοδική Διάσκεψη!

Για μία ακόμη φορά εδώ μπορούμε να δούμε γιατί οι Εκκλησίες της Βουλγαρίας και της Γεωργίας αρνήθηκαν να παρευρεθούν στη Σύνοδο : Κατάλαβαν ότι ουσιαστικές αλλαγές στα κείμενα θά ήσαν αδύνατες.

Η ίδια διαδικασία ακολούθηθηκε με τον Κανονισμό Λειτουργίας της ίδιας της συνόδου. Τα κείμενα εγκρίθηκαν από τους Προκαθημένους (με εξαίρεση την Εκκλησία της Αντιοχείας) χωρίς συζήτηση ή έγκριση των Ιεραρχιών των Τοπικών Εκκλησιών.

Αν και φαίνεται απaráδεκτη και άτυχής ή προσυνοδική διαδικασία, είναι μάλλον άβλαβής σε σύγκριση με το αποκορύφωμα της περιφρονήσεως της συνοδικότητας που έγινε φανερό κατά τη διάρκεια της ίδιας της Συνόδου. Εκεί το δικαίωμα και το καθήκον που αρμόζει σε κάθε επίσκοπο να ψηφίζει επί των προτεινομένων κειμένων καταφρονήθηκε. Τό αρνήθηκαν στους επισκόπους και τηρήθηκε μόνο για τον κάθε Προκαθήμενο. Άπίστευτο, πρωτοφανές και τελείως απaráδεκτο από κανονικής πλευράς.

Η είρωνεία είναι ότι πολλοί από τους συμμετέχοντες επισκόπους δήλωσαν με ένθουσιασμό ότι υπήρχε μεγάλη έλευθερία και ήταν εύκολο για τους επισκόπους να λάβουν τον λόγο. Αυτό είναι βέβαια σημαντικό, αλλά ξεκάθαρα, σε σχέση με τό δικαίωμα ψήφου, δευτερεύον σε σπουδαιότητα. Σημασία έχει όχι ποιός όμιλει πρώτος, αλλά ποιός έχει τον τελευταίο λόγο, δηλ. ποιός άποφασίζει. Άκόμη και αν όλοι οι 152 επίσκοποι

πού δέν ψήφισαν, διαφωνοῦσαν μέ μιά λέξη ἢ ἓνα ἀπόσπασμα ἢ ἀκόμη καί μέ ἓνα ὀλόκληρο κείμενο, λίγη σημασία θά εἶχε, γιατί μόνο οἱ ψήφοι τῶν 10 Προκαθημένων λαμβάνονταν ὑπ' ὄψιν.

Ὅπως εἶναι εὐρέως γνωστό, σύμφωνα μέ τήν Ὁρθόδοξη ἐκκλησιολογία οἱ ἐπίσκοποι εἶναι ἴσοι. Ὁ Προκαθήμενος δέν εἶναι πάνω ἀπό ὅλους τούς ἐπισκόπους. Μᾶλλον εἶναι «πρῶτος μεταξύ ἴσων». Μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο ἡ πρακτική τῆς Κρήτης νά ἀναγνωρίζει μόνο τήν ψήφο τοῦ κάθε Προκαθημένου καί ὄχι τήν ψήφο ὅλης τῆς ἱεραρχίας δέν ἀντιπροσωπεύει μιά ἔκπτωση ἀπό τή συνοδικότητα καί ὀλισθήση πρὸς τόν παπισμό; Αὐτή ἡ «παπική» ἀναβάθμιση τῶν Προκαθημένων εἶναι ἐξαιρετικά ἐπικίνδυνη γιά ὀλόκληρη τήν Ἐκκλησία, διότι πέραν τῆς ἐννοίας τῆς καταργήσεως τῆς συνοδικότητος σέ κάθε Τοπική Ἐκκλησία, αὐτή γρήγορα θά ὀδηγήσει στόν Πρῶτο τῶν Πρώτων, πού θά προαχθεῖ στήν κατάσταση (status) τοῦ Πάπα τῆς Ἀνατολῆς sine paribus (χωρίς ἴσους) γιά νά χρησιμοποιήσουμε τόν ὄρο πού προτίμησε ὁ Μητροπολίτης Προύσης Ἐλπιδοφόρος.

Ἐπιτρέψτε μου νά παρουσιάσω τρία παραδείγματα τά ὁποῖα ἀποτυπώνουν ὅτι στήν Κρήτη συνέβη μιά «συνοδική κατάργηση τῆς συνοδικότητος».

Πρὶν ἀπό τή «Σύνοδο» τῆς Κρήτης, ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὁμόφωνα συμφώνησε καί διατύπωσε τή θέση της ὅτι στά συνοδικά κείμενα οἱ ἑτερόδοξες κοινότητες δέν πρέπει νά ἀναφέρονται ὡς «Ἐκκλησίες». Ἡ Ἱεραρχία ἔδωσε ἐντολή στόν Ἀρχιεπίσκοπο καί τή συνοδεία του νά μεταφέρει καί νά ὑποστηρίξει αὐτή τήν ἀπόφαση. Δέν ὑπῆρχε καμμία συνοδική ἐξουσιοδότηση γιά ὁποιαδήποτε τροποποίηση τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἱεραρχίας. Παρά ταῦτα, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καί ἡ συνοδεία του (με ἐξίαιρηση τόν Μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἱερόθεο) ἄλλαξαν τή στάση τους καί ψήφισαν μιά τροποποιημένη ἐκδοχή τοῦ κείμενου (ὑπ' ἀριθ. 6) πού ἦταν ὑπό συζήτηση καί τό ὁποῖο ἦταν σέ φανερό ἀντίθεση μέ τήν ὁμόφωνη ἀπόφαση ὅλης τῆς ἱεραρχίας. Κάνοντας αὐτό, αὐτός καί ὅσοι ἦσαν μαζί του κατεφρόνησαν τόν 34^ο Ἀποστολικό Κανόνα πού λέει : «...μηδέ ἐκεῖνος [ὁ Πρῶτος] ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. Οὕτω γάρ ὁμόνοια ἔσται καί δοξασθήσεται ὁ Θεός, διά Κυρίου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι...»[1].

Στό δεύτερο παράδειγμά μας, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας, ἔχουμε μιά ἀκόμη θρασύτερη περίπτωση ὀλισθήσεως στήν παπική νοοτροπία. Ἡ συνοδεία τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας συνίστατο ἀπό 24 ἐπισκόπους. Ἀπό αὐτούς μόνον οἱ ἑπτὰ ἦσαν εὐνοϊκά διατεθειμένοι στό τελικό κείμενο γιά τούς ἑτεροδόξους. Δεκαεπτὰ ἀπό τούς 24 ἱεράρχες ἀρνήθηκαν νά τό υπογράψουν. Παρά ταῦτα ἐπειδή ὁ Πατριάρχης τῆς Σερβίας συμφωνοῦσε καί ὑπέγραψε τό κείμενο, ἡ «Σύνοδος» θεώρησε ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας τό ἀποδέχτηκε! Γιά μιά ἀκόμη φορά ἡ Σύνοδος κατεφρόνησε τόν 34^ο Ἀποστολικό Κανόνα, ὁ ὁποῖος καλεῖ τόν Πρῶτο Ἱεράρχη «νά μήν κάνει τίποτε χωρίς τή γνώμη ὄλων». Ἡ εἰρωνεία εἶναι βέβαια ὅτι ἐνῶ οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι στό διάλογο μέ τήν Ρώμη ὑπογραμμίζουν τήν ἀνάγκη τοῦ Βατικανοῦ νά βασίζει τίς σχέσεις μεταξύ ἑνός Προκαθημένου καί τῆς Τοπικῆς

Ἐκκλησίας πάνω στόν 34^ο Ἀποστολικό Κανόνα, ἡ Πανόρθοδοξη «Σύνοδος» τόν παρεβίασε ἐπανειλημμένα.

Στό τρίτο μας παράδειγμα ἔχουμε τήν τραγική ἀντισυνοδική καί παπική στάση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου. Τέσσερις ἀπό τούς 17 ἐπισκόπους ἀπό τήν Κύπρο ἀρνήθηκαν νά ὑπογράψουν τό ὑπ'ἀριθ. 6 τελικό κείμενο γιά τούς ἑτεροδόξους, συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ Μητροπολίτου Λεμεσοῦ Ἀθανασίου. Μετά τήν ἀναχώρηση τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, ἡ ἀντίδραση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἦταν νά ὑπογράψει ἀντ' αὐτῶν τό κείμενο, σάν νά εἶχε τήν σύμφωνη γνώμη τους! Σέ μιά συνέντευξη πού δόθηκε ἀργότερα σέ μιά ἑλληνο-ἀμερικανική ἐφημερίδα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος χαρακτήρισε αὐτούς τούς διαφωνούντας ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας του, ὡς «πέμπτη φάλαγγα» στή Σύνοδο.

Τά παραδείγματα αὐτά δείχνουν ὄχι μόνο περιφρόνηση γιά τό συνοδικό σύστημα καί κατάργησή του, ἀλλά καί καταφρόνηση τῆς ἀξίας τοῦ ἐπισκόπου ἀπό τούς «Πρώτους ἱεράρχες». Αὐτές οἱ καινοτομίες καί ἐκτροπές δέν ἔγιναν ἀπλῶς ἀνεκτές καί ἀποδεκτές, ἀπό τήν «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος» ἀλλά ἐπί τῆ βάσει αὐτῶν ἦλθε εἰς πέρας ἡ «Σύνοδος». Στ'ἀλήθεια, χωρίς τέτοια ἀντισυνοδική δραστηριότητα ἡ «Σύνοδος» θά εἶχε πλήρως διαλυθεῖ[11].

Ἐκ τῶν ὑστέρων, δεδομένης τῆς ἀντισυνοδικῆς θεμελιώσεως καί τῆς ἀποτυχίας τῆς «Συνόδου» νά ἐνώσει τούς Ὁρθοδόξους, μπορεῖ νά ἔχει ἐφαρμογή ἡ ἀκόλουθη ρήση : «Ἐνα σπίτι εἶναι τόσο καλό, ὅσο καλό εἶναι τό θεμέλιο πάνω στό ὁποῖο χτίστηκε»(πρβλ. Λουκ. 6, 48). Ὁ οἶκος τῆς «Μεγάλης καί Ἁγίας Συνόδου» δέν χτίστηκε πάνω στήν πέτρα τῆς συνοδικότητος- «ἔδοξε γάρ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ καί ἡμῖν»- ἀλλά πάνω στήν ἄμμο τῆς παπικῆς νοοτροπίας- «ὁ ἅγιος πατριάρχης μας εἶπε»!

2. Τά κείμενα καί οἱ δηλώσεις τῆς Συνόδου.

Ἄς στραφοῦμε τώρα ἀπό τήν ὀργάνωση τῆς «Συνόδου» στά κείμενά της.

Τρία ἀπό τά ἔξι κείμενα παρουσίασαν σοβαρά προβλήματα γιά κάποιες Ἐκκλησίες. Αὐτά ἦσαν : «Ἡ ἀποστολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον»[12], «Τό Μυστήριο τοῦ Γάμου καί τά κωλύματα αὐτοῦ» καί «οἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τόν λοιπόν Χριστιανικόν Κόσμον». Θά μιλήσω ἐν συντομίᾳ ὅσον ἀφορᾷ στό δεύτερο κείμενο καί θά ἐστιάσω τήν προσοχή μου στό τρίτο, τό ὁποῖο πραγματικά ἀποτέλεσε τή βάση τῆς Συνόδου.

Α. Τό Μυστήριο τοῦ Γάμου καί τά κωλύματα αὐτοῦ.

Στό κείμενο γιά τόν Γάμο, ἔγιναν διαδοχικά τρεῖς τοποθετήσεις σχετικά μέ τούς «μικτούς Γάμους», δηλ. τό γάμο ἑνός Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ μέ τό μέλος μιᾶς ἑτεροδόξης ὁμολογίας ἢ μέ κάποιον πού ἀνήκει σέ μιά ἀπό τίς θρησκείες τοῦ κόσμου :

1. Ὁ Γάμος μεταξύ Ὁρθοδόξων καί μή Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν ἀπαγορεύεται σύμφωνα μέ τήν κανονική ἀκρίβεια (Κανῶν 72 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

2. Έχοντας τή σωτηρία του ανθρώπου ως σκοπό, ή δυνατότητα άσκήσεως έκκλησιαστικής Οικονομίας σέ σχέση μέ τά κωλύματα του γάμου πρέπει νά άποφασισθεί από τήν Ίερά Σύνοδο κάθε αύτοκεφάλου Όρθοδόξου Έκκλησίας, σύμφωνα μέ τίς άρχές των ιερών κανόνων και μέ πνεύμα ποιμαντικής διακρίσεως.

3. Ό γάμος μεταξύ Όρθοδόξων και μή Χριστιανών είναι κατηγορηματικά άπαγορευμένος σύμφωνα μέ τήν κανονική άκρίβεια.

Τώρα, βεβαίως, τό ζήτημα των μικτών γάμων είναι ένα άκανθώδες και δύσκολο ποιμαντικό πρόβλημα, ειδικά για τήν Έκκλησία έξω από τίς παραδοσιακές όρθόδοξες χώρες, όπως για τήν Έκκλησία στην Άμερική. Χωρίς νά θέλουμε στό παραμικρό νά μειώσουμε αύτήν τήν ποιμαντική πρόκληση, μία πρόκληση, προκειμένου νά άντιμετωπισθεί όρθά από τούς ποιμένες κατά περίπτωση, είναι έπιτακτική άνάγκη ή ποιμαντική πρακτική νά μήν χαλαρώνει από τήν δογματική της πρόσδεση. Στό σημείο αυτό τό ένδιαφέρον μου στρέφεται στις δογματικές έπιπτώσεις αύτής τής άποφάσεως.

Σύμφωνα μέ τόν Καθηγητή Δημήτριο Τσελεγγίδη ή κίνηση «για νά νομιμοποιηθεί ή τέλεση των μικτών γάμων» είναι κάτι σαφώς άπαγορευμένο από τόν 72^ο Κανόνα τής Πενθέκτης Συνόδου. [Είναι άπαράδεκτο έπομένως] για μία σύνοδο, όπως ή "Άγία και Μεγάλη Σύνοδος" τής Κρήτης νά σχετικοποιεί άπερίφραστα τήν άπόφαση μιās Οικουμενικής Συνόδου»[13].

Στό σχετικό άπόσπασμα του συνοδικού κειμένου πού διάβασα προηγουμένως, παρατηρώ ότι, ενώ ό κατ'οικονομίαν γάμος Έτεροδόξων και Όρθοδόξων θεωρείται δυνατός, ό γάμος είναι άύστηρά άπαγορευμένος μέ τούς μή Χριστιανούς. Γιατί αύτή ή διαφορά; Πάνω σέ ποιá βάση γίνονται οι Έτερόδοξοι δεκτοί σέ ένα μυστήριο τής Έκκλησίας; Ποιά είναι τά κριτήρια άποδοχής;

Άς θυμηθοΰμε τόν 72^ο Κανόνα, ό όποιος δέν θα μπορούσε νά διατυπωθεί εύκρινέστερα προκειμένου νά δείξει ότι είναι βασισμένος πάνω στή δογματική διδασκαλία τής Έκκλησίας και γι'αυτό δέν έπιτρέπει οίκονομία :

Δέν έπιτρέπεται όρθόδοξος άνδρας νά συνάπτεται μέ αίρετική γυναίκα, ούτε όρθόδοξη γυναίκα νά δέχεται για σύζυγό της αίρετικό άνδρα. Και αν τυχόν συμβεί κάτι τέτοιο, νά θεωρείται άκυρος ό γάμος αυτός και νά διαλύεται αύτή ή άθεσμη συνοίκηση. Δέν πρέπει νά άναμιγνύονται τά άμικτα, ούτε νά ένώνεται ό λύκος μέ τό πρόβατο, και ό κλήρος των άμαρτωλών μέ τήν μερίδα του Χριστού. Και αν κάποιος παραβεί όσα έχουμε όρίσει νά άφορίζεται. Αν δέ κάποιος πού είναι άπιστος και δέν έχουν άκόμη συγκαταλεχθεί στην ποιμήνη των όρθοδόξων ένώθηκαν μεταξύ τους μέ γάμο νόμιμο και έπειτα ό ένας άπ'αυτούς διάλεξε τό καλό και πρόστρεξε στό φώς τής άληθείας ενώ ό άλλος κατέχεται από τόν δεσμό τής πλάνης χωρίς νά θέλει νά άτενίσει τίς θείες άκτίνες [τής Χάριτος] (και συμφωνεί ή άπιστη νά ζει μαζί μέ τόν πιστό ή τό αντίθετο συμφωνεί δηλαδή ό άπιστος νά ζει μαζί μέ τήν πιστή) άς μήν χωρίζονται σύμφωνα μέ τόν Άπόστολο : έχει άγιασθεί ό άπιστος άνδρας διά

τῆς ἐνώσεως μέ τή γυναῖκα του καί ἔχει ἀγιασθεῖ ἡ ἄπιστη γυναῖκα διά τῆς ἐνώσεως με τόν ἄνδρα της.

Αὐτό πού εἶναι σημαντικό ἐδῶ εἶναι ὅτι ἡ Σύνοδος στήν Κρήτη εἰσήγαγε γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία μιᾶ συνοδική ἀπόφαση, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τήν ἀνατροπή ἑνός Κανόνος μιᾶς Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί, τό πιό σπουδαῖο, τήν ὑποκείμενη δογματική τῆς βάση. Δέν βλέπω πῶς θά μπορούσε κάποιος νά κατανοήσει αὐτό [δηλ. τό νά ἐπιτρέπονται οἱ μικτοί γάμοι] ἄλλιως. Γιατί πάνω σέ ποιά βάση ἐπιτρέπουν τούς μικτούς γάμους ἄν ὄχι πάνω σέ μιᾶ ἄλλη θεώρηση τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν Ὁρίων Της, τά ὁποῖα τώρα περιλαμβάνουν τούς ἑτεροδόξους (μέ κάποιο τρόπο «ἐπειδή εἶναι βαπτισμένοι»);). Ἄλλιως θά εἶναι τρέλλα νά μιᾶμε γιά γάμο-ἕνα ἀληθινό μυστήριον ἐνότητος ἐν Χριστῶ- μεταξύ ἑνός βαπτισμένου καί μεμνημένου μέλους τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί κάποιου μή βαπτισμένου καί μή μεμνημένου.

Γι' αὐτό, τό ὑπονοούμενο, ἔστω κι ἄν ἡ [συνοδική] ἀπόφαση ἀναφέρεται ἐδῶ ὡς κατ'οἰκονομίαν, βρίσκεται στό γεγονός ὅτι οἱ ἑτερόδοξοι εἶναι «βαπτισμένοι» καί πάνω σ'αὐτή τή βάση αὐτοί (ἀντίθετα ἀπό ἐκείνους πού ἀνήκουν σέ ἄλλες θρησκείες) μποροῦν νά συμμετέχουν στό μυστήριον τοῦ γάμου. Στ'ἀλήθεια αὐτό εἶναι πού καταλαβαίνει κάποιος ὅταν δώσει προσοχή στίς ἐξηγήσεις τῶν ὑποστηρικτῶν τῶν μικτῶν γάμων. Αὐτό ἐν τούτοις σημαίνει ὅτι κάτω ἀπό τήν ὑποτιθέμενη «οἰκονομία» τῶν μικτῶν γάμων εἶναι οἱ θεωρίες τῆς λεγόμενης «βαπτισματικῆς θεολογίας» καί τῆς «περικεκτικῆς ἐκκλησίας», οἱ ὁποῖες βρίσκονται στήν καρδιά τοῦ συγκριτιστικοῦ οἰκουμενισμοῦ. Αὐτό βρίσκεται σέ ἄρμονία μέ τούς καρπούς πού ἔχουμε δεῖ ἀπό τούς μικτούς γάμους δηλαδή ὅτι πάνω στή βάση τῶν μικτῶν γάμων οἱ οἰκουμενιστικά σκεπτόμενοι δικαιολογοῦν ἄλλες παραβιάσεις τῶν κανόνων, ὅπως τήν κοινή προσευχή μέ τούς αἰρετικούς, ἢ ἀκόμη τήν προσφορά τῆς Θ. Κοινωνίας κατά τή διάρκεια τῆς τελετῆς τοῦ γάμου. (Ἔμαθα ὅτι αὐτό πράγματι ἐφαρμόζεται ἀπό κάποιον διακεκριμένο καθηγητή ἐνόν Βορειοαμερικανικοῦ Ὁρθοδόξου Σεμιναρίου).

Εἶναι ξεκάθαρο ὅτι δέν ὑπάρχει καμμιά θεολογική βάση γιά τούς μικτούς γάμους, ὅτι δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ «οἰκονομία» ἐφόσον δέν ὀδηγεῖ στήν ἀκρίβεια, ἀλλά ἀνατρέπει τήν ἐνότητα - ταυτότητα τῶν μυστηρίων μέ τό Ἔνα Μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καί ὅτι ἀνοίγει τήν πόρτα γιά περαιτέρω διάβρωση τῆς κανονικῆς καί μυστηριακῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας.

B. Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον

Ἄς στραφοῦμε τώρα στό κείμενο τό ὁποῖο πολλοί θεωροῦν ὅτι συνιστᾶ τή βάση τῆς Συνόδου : «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον»[14]. Εἶναι κοινή ἀποψη ὅτι αὐτό τό κείμενο, τό ἕκτο καί τελευταῖο κείμενο πού ἔγινε ἀποδεκτό ἀπό τή «Σύνοδο», εἶναι γεμάτο σφάλματα καί σύγχυση, παρά κάποια σποραδικά ἀξιόλογα ἀποσπάσματα.

1. Πρόϊόν μιᾶς οἰκουμενιστικῆς προοπτικῆς

Ὡς κείμενο μέ καθαρό δογματικό-ἐκκλησιολογικό προσανατολισμό θά ἔπρεπε νά διακρίνεται ἀπό ἀπόλυτη σαφήνεια τοῦ νοήματός του καί ἀκρίβεια

στή διατύπωσή του, ώστε να αποκλείεται ή δυνατότητα ποικιλίας ερμηνειών ή έσκεμμένες παρερμηνείες. Δυστυχώς, αντιθέτως, σε βασικά άποσπάσματα συναντούμε ασάφεια και άμφισημία, καθώς επίσης άντιφάσεις και άντινομία που έπιτρέπουν διαμετρικά άντίθετες έρμηνείες. Είναι χαρακτηριστική ή δυσκολία με την όποία ήλθε άντιμέτωπη ή «Σύνοδος» στό έργο της να έγκρίνει αυτό τό κείμενο, τό όποιο σχεδόν τριάντα έπίσκοποι άρνήθηκαν να ύπογράψουν και πολλοί άλλοι τό ύπέγραψαν μετά τό πέρας της Συνόδου και άφού οι τέσσερεις έκδοχές του (σε τέσσερεις γλώσσες) είχαν όριστικά όλοκληρωθεί.

Για να βεβαιωθεί κάποιος ότι τό κείμενο είναι προϊόν μιås οίκουμενιστικής-όχι οίκουμενικής-νοοτροπίας, τό μόνο που χρειάζεται είναι να αναλογισθεί τί έγραψε ό Μητροπολίτης Ναυπάκτου Ίερόθεος(Βλάχος) σχετικά με τό κείμενο αυτό και τή συζήτηση γύρω άπ'αυτό κατά τή διάρκεια της «Συνόδου».

... όταν δημοσιευθούν τά Πρακτικά της Συνόδου, όπου άποτυπώνονται οι άύθεντικές άπόψεις αυτών που άποφάσισαν και ύπέγραψαν τά κείμενα, τότε θά φανή καθαρά ότι στην Σύνοδο κυριαρχούσαν ή θεωρία των κλάδων, ή βαπτισματική θεολογία και κυρίως ή άρχή της περιεκτικότητας, δηλαδή ή διολίσθηση άπό την άρχή της αποκλειστικότητας στην άρχή της περιεκτικότητας.... Κατά την διάρκεια των έργασιών της Συνόδου στην Κρήτη έλέχθησαν διάφορα παραποιητικά της άληθείας, [προκειμένου να ύποστηρίξουν τό κείμενο] όσον άφορã τον άγιο Μάρκο τον Εύγενικό, την Σύνοδο του 1484 και τό Συνοδικό κείμενο των Πατριαρχών της Άνατολής, τό 1848, σε σχέση με την λέξη Έκκλησία στους άποκομμένους Χριστιανούς άπό την Μία, Άγία, Καθολική και Άποστολική Έκκλησία.

Ό Μητροπολίτης Ναυπάκτου αναφέρει άλλου ότι οι υποστηρικτές του κειμένου και της αναγνωρίσεως της«έκκλησιαστικότητας» των Δυτικών όμολογιών μεταχειρίστηκαν έπιθετικότητα και πολλή πίεση χωρίς να λείψουν καιλό για άσχημα έναντίον όσων ήσαν άντίθετοι.

2. Προώθηση του Οίκουμενισμού

Είχαμε αναφέρει προηγουμένως ότι ένας άπό τους σκοπούς αυτής της «Συνόδου» ήταν να παγιώσει τή δέσμευση της Όρθοδόξου Έκκλησίας στον οίκουμενισμό. Τό κείμενο αυτό που άφορã στις σχέσεις με τους Έτεροδόξους κατορθώνει αυτόν τον στόχο. Περιέχει θετικές αναφορές για τό Παγκόσμιο Συμβούλιο Έκκλησιών που έχουν γίνει με φανερό ένθουσιασμό.

Στήν παράγραφο 21 του κειμένου διακηρύσσονται τά ακόλουθα:

Ή Όρθόδοξος Έκκλησία έπιθυμεί την ενίσχυση του έργου της Έπιτροπής «Πίστις και Τάξις» και μετ' ιδιαιτέρου ένδιαφέροντος παρακολουθεί την μέχρι τουδε θεολογικήν αυτής προσφοράν. Έκτιμã θετικώς τά ύπ'αυτής έκδοθέντα θεολογικά κείμενα, τή σπουδαία συνεργία και όρθοδόξων θεολόγων, τά όποια άποτελούν αξιόλογον βήμα εις την Οίκουμενικήν Κίνησην διά την προσέγγιση των χριστιανών.

Ἡ θετική καί μόνο ἀποτίμηση τῶν κειμένων πού ἔχουν γίνει δεκτά ἀπό τό ΠΣΕ εἶναι ἀρκετή γιά νά ἀπορρίψει ἕνα Ὁρθόδοξος τό κείμενο «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον». Εἶναι δυνατόν γιά μία Πανορθόδοξη Σύνοδο νά βλέπει μέ θετικό τρόπο θεολογικά κείμενα τοῦ ΠΣΕ, αὐτά τά συγκεκριμένα κείμενα πού εἶναι γεμάτα ἀπό αἰρετικές προτεσταντικές ἀπόψεις οἱ ὁποῖες ἔχουν ὑποστῆ ἔπανελημμένα κριτική ἀπό πολλές Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ;

Στήν παράγραφο 19 τοῦ κειμένου ἡ Δήλωση τοῦ Toronto τοῦ ΠΣΕ ἀναφέρεται θετικά, σάν ἕνα θεμελιώδες κείμενο γιά τήν ὀρθόδοξη συμμετοχή στό ΠΣΕ. Τί ἐκφράζει ὅμως αὐτή ἡ δήλωση; Μεταξύ ἄλλων διακηρύσσει ὅτι τό ΠΣΕ περιλαμβάνει ἐκκλησίες πού ὑποστηρίζουν ὅτι :

- ἡ Ἐκκλησία εἶναι οὐσιαστικά ἀόρατη,
- ὑπάρχει μία διάκριση μεταξύ τοῦ ὄρατοῦ καί ἀοράτου σώματος στήν Ἐκκλησία,
- τό βάπτισμα τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν εἶναι ἔγκυρο καί ἀληθινό
- ὑπάρχουν «στοιχεῖα τῆς ἀληθινῆς Ἐκκλησίας» καί «ἴχνη τῆς Ἐκκλησίας» σέ ἄλλα μέλη-ἐκκλησίες στό ΠΣΕ καί ἡ οἰκουμενική κίνηση εἶναι βασισμένη σ' αὐτό,
- ὑπάρχουν μέλη-ἐκκλησίες extra muros (ἐκτός τῶν τειχῶν) καί ὅτι
- αὐτές alíquo modo(κατά κάποιον τρόπο) ἀνήκουν στήν Ἐκκλησία καί ὅτι
- ὑπάρχει μία «Ἐκκλησία ἐντός τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας».

Πάνω σ' αὐτό τό θεμέλιο οἱ Ὁρθόδοξοι συμμετέχουν στό ΠΣΕ, ἕνα ὄργανισμό, στόν ὁποῖο ἡ ἀντορθόδοξη θεωρία περί «ἀοράτου καί ὄρατης Ἐκκλησίας» κυριαρχεῖ, ἀνατρέποντας ὀλόκληρη τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησιολογία.

Ἡ «Σύνοδος τῆς Κρήτης εἶναι ἡ μόνη Σύνοδος ἐπισκόπων πού ἔχει ποτέ ἀναγνωρίσει, προωθήσει ἐπαινέσει καί ἀποδεχθεῖ τόν οἰκουμενισμό καί τό Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν. Αὐτό βρίσκεται σέ ἀντίθεση μέ τή μαρτυρία τῆς χορείας τῶν Ἀγίων, στούς ὁποῖους περιλαμβάνεται –μεταξύ πολλῶν ἄλλων - καί ὁ μέγας γέροντας Ἐφραίμ ὁ Κατουνακιώτης, ὁ ὁποῖος μετά ἀπό ἀποκάλυψη πληροφορήθηκε ὅτι ὁ οἰκουμενισμός κυριαρχεῖται ἀπό ἀκάθαρτα πνεύματα.

Οἱ συνέπειες εἶναι τεράστιες : Τί ἐμπειρία καί ἔμπνευση ἐξ Ἁγίου Πνεύματος θά μπορούσαν νά ἐκφράσουν στήν Κρήτη ὅταν βρίσκονται σέ ἀντίθεση μέ τούς ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας;

3. Ἕνα μακρὺ μονοπάτι πρὸς τήν ἀναγνώριση τῆς ἐκκλησιαστικότητος τῶν Ἐτεροδόξων

Αὐτό τό μονοπάτι πρὸς τήν συνοδική ἀποδοχή τοῦ οἰκουμενισμοῦ ἔχει ὑπάρξει μακρὺ καί ταραχώδες. Τό ἀπόσπασμα τοῦ κειμένου γιά τόν οἰκουμενισμό ἦταν ξεκάθαρα ὁ ὑπ' ἀριθμόν ἕνα στόχος τῶν ὀραματιστῶν τῆς «Συνόδου», στόχος πού ἦταν ἐμφανῆς ἤδη ἀπό τό 1971.

Τό πρῶτο κείμενο, πού συντάχθηκε ἐντός τῆς προσυνοδικῆς διαδικασίας καί ἀναγνωρίζει τήν οὕτως καλουμένη ἐκκλησιαστικότητα τῶν Ἐτεροδόξων

όμολογιών, είναι τό κείμενο τοῦ 1971 τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς μέ τίτλο : «Ἡ Οἰκονομία στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία» τό ὁποῖο διεκήρυσσε : «Γιά ποιό λόγο ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας ἀναγνωρίζει-ἂν καί εἶναι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία- τήν ὄντολογική ὕπαρξη ὅλων ἐκείνων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν»[15]. (Αὐτό τό κείμενο ὑπέστη τότε αὐστηρή κριτική ἀπό τούς θεολόγους στήν Ἑλλάδα καί τελικά ἀποσύρθηκε).

Αὐτή ἡ φράση ἀργότερα τροποποιήθηκε κατά τήν Τρίτη συνάντηση τῆς Ἐπιτροπῆς τό 1986 σέ : «...ἀναγνωρίζει τήν πραγματική ὕπαρξη ὅλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν».

Αὐτό ἄλλαξε πάλι τό 2015 κατά τήν Πέμπτη συνάντηση τῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς σέ : «ἀναγνωρίζει τήν ἱστορική ὕπαρξη τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν πού δέν εὐρίσκονται σέ κοινωνία μέ Αὐτήν».

Ὅταν τόν Ἰανουάριο τοῦ 2016 τό τελικό κείμενο ἐπιτέλους δημοσιεύθηκε, ἡ φράση αὐτή προκάλεσε σωρεία ἀντιδράσεων ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας καί τίς Συνόδους τῶν Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς Ὑπερορίου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας.

Μετά τήν ἀποδοχή ἀπό τούς Προκαθημένους καί τίς συνοδείες τους τῆς προτάσεως πού ἔγινε τήν τελευταία στιγμή στήν Κρήτη ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος (ἂν καί 30 ἐπίσκοποι ἀρνήθηκαν νά ὑπογράψουν) τό τελικό κείμενο περιεῖχε τήν ἐξῆς διατύπωση : « Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τήν ἱστορική ὀνομασία τῶν ἄλλων ἑτεροδόξων[16] Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν πού δέν εὐρίσκονται σέ κοινωνία μέ Αὐτήν».

Μπορεῖ κάποιος νά δεῖ ὅτι σταδιακά, κατά τή διάρκεια 45 ἐτῶν, ἡ φράση αὐτή ἔχει τροποποιηθεῖ γιά νά ἀνταποκριθεῖ στίς ἐνστάσεις πού προβάλλονταν ἀπό τίς Τοπικές Ἐκκλησίες. Παρά ταῦτα ἡ τελική ἐκδοχή τῆς παραμένει ἀνορθόδοξη καί ἀπαράδεκτη ἤ, ὅπως ὁ Μητροπολίτης Ἱερόθεος(Βλάχος) γράφει, «ἀντορθόδοξη».. Ὑπάρχουν ποικίλες καί σπουδαίες ἐπισημάνσεις πού μπορεῖ νά γίνουν σχετικά μ' αὐτή τή φράση.

4. Ἀντορθόδοξη καί συνοδικά καταδικασμένη ὡς Αἵρεση

Κατ' ἀρχάς, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Μητροπολίτης Ἱερόθεος, ἴσως, μέ τήν ἀποδοχή τοῦ ὄρου «ἐκκλησία» γιά τίς ἑτερόδοξες ὁμολογίες, μιά σπουδαία διάκριση ἀπωλέσθηκε γιά τούς συμμετέχοντες ἱεράρχες. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς ὄρισε μέ σαφήνεια τό ζήτημα αὐτό στό Συνοδικό Τόμο τῆς Ἐνάτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ 1351. Γράφει ἐκεῖ :

ἕτερόν ἐστίν ἡ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντιλογία καί ἕτερον ἡ τῆς πίστεως ὁμολογία, καί ἐπὶ μὲν τῆς ἀντιλογίας οὐκ ἀνάγκη περὶ τὰς λέξεις ἀκριβολογεῖσθαι τὸν ἀντιλέγοντα, ὡς καί ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, ἐπὶ δὲ τῆς ὁμολογίας ἀκρίβεια διὰ πάντων τηρεῖται καί ζητεῖται. Δηλαδή, κάποιος θά μπορούσε νά χρησιμοποιοῦσε κάθε ἐπιχείρημα γιά νά ἀπαντήσῃ σέ κάτι, ἐνῶ ἡ ὁμολογία [τῆς πίστεως] θά πρέπει νά εἶναι σύντομη καί δογματικά ἀκριβής.

Έπομένως σ' αυτό τό πλαίσιο, στή Σύνοδο, χάριν τής δογματικής ακριβείας ή χρήση τού ὄρου «έκκλησία» γιά τούς έτεροδόξους εἶναι ξεκάθαρα άπαράδεκτη.

Μπορούμε μόνο νά έλπίζουμε, μαζί μέ τόν Μητροπολίτη Ίερόθεο, ὅτι οἱ Ίεράρχες στήν Κρήτη «έξαπατήθηκαν» άπό εκείνους πού ίσχυρίζονταν- χωρίς νά κάνουν έκτεταμένες άναφορές- ὅτι κατά τή διάρκεια τής δευτέρας χιλιετίας οἱ Όρθόδοξοι χαρακτηρίζαν αίρετικές ὁμάδες ὡς Έκκλησίες. Ή άλήθεια εἶναι ὅτι μόνο άπό τόν 20^ο αἰώνα καί μετά ή Δυτική Χριστιανοσύνη χαρακτηρίστηκε ὡς έκκλησία, ὅταν ή Όρθοδοξη ὁρολογία καί θεολογία διαφοροποιήθηκε άπό τήν ὁρολογία καί θεολογία τού παρελθόντος, ειδικά μέ, καί μετά τήν Έγκύκλιο τού Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τού 1920 «Πρός τάς άπανταχοῦ Έκκλησίας τού Χριστοῦ». Τό μόνο πού χρειάζεται νά κάνει κάποιος εἶναι νά άνακαλέσει στή μνήμη του ὅτι ὁ Άγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς παρομοίαζε τή Λατινική αίρεση μέ τόν Άρειανισμό, καί τούς Λατίνους μέ πειθήνια ὄργανα τού πονηροῦ.

Ό ὄρος Έκκλησία δέν χρησιμοποιεῖται άπλῶς σάν μιά περιγραφή ἢ σάν παρομοίωση. Δείχνει τό άληθινό Σῶμα τού Κυρίου μας Ίησοῦ Χριστοῦ. Ή Έκκλησία ταυτίζεται μέ αυτό τό ἴδιο τό Θεανθρώπινο Σῶμα τού Χριστοῦ καί έπειδή ὡς Κεφαλή Αὐτός εἶναι ἕνας, καί τό Σῶμα του εἶναι ἕνα. Όπως ἔγραψε ὁ Άπόστολος Παῦλος :

«... καί αὐτόν ἔδωκε κεφαλήν ὑπέρ πάντα τή ἐκκλησία, ἣτις ἐστί τό σῶμα αὐτοῦ, τό πλήρωμα τοῦ τά πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου»(Έφ. 1, 22-23).

«Έν σῶμα καί ἐν πνεῦμα, καθῶς καί ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τής κλήσεως ὑμῶν εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα εἰς Θεός καί πατήρ πάντων, ὁ ἐπί πάντων, καί ἐν πᾶσιν ἡμῖν» (Έφ. 4, 4-6).

Άν καί καί ἔχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι ή προσβλητική φράση πού άναφέρεται στίς «έκκλησίες», ιδιαιτέρως στήν τελευταία της μορφή, εἶναι συμβατή μέ τήν Όρθόδοξη έκκλησιολογία καί τόν άπόστολο Παῦλο, ή άλήθεια εἶναι ὅτι αὐτή εἶναι συμβατή μάλλον μέ τή νέα «περιεκτική» έκκλησιολογία. Καθῶς ίσχυρίστηκε ὁ Μητροπολίτης Ίερόθεος : « ἐνῶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται άκίνδυνη, εἶναι άντορθόδοξη».

Γιατί «άντορθόδοξη»; Έν πρώτοις εἶναι άδύνατο νά μιλήσει κάποιος γιά «άπλη» «άποδοχή τής ιστορικής ὀνομασίας», τῶν «άλλων έτεροδόξων Χριστιανικῶν Έκκλησιῶν», διότι δέν ὑπάρχει ὄνομα χωρίς ὕπαρξη. Άλλιῶς έκφράζεται ἕνας έκκλησιολογικός νομιναλισμός.

Δεύτερον, κάθε άλλο παρά άφουγκραζόμαστε τόν Άπόστολο Παῦλο, «τό στόμα τού Χριστοῦ», άφοῦ ή φράση « ή Όρθόδοξος Έκκλησία άποδέχεται τήν ιστορική ὀνομασία τῶν άλλων έτεροδόξων Χριστιανικῶν Έκκλησιῶν» ὅταν κατανοηθεῖ στό πλαίσιο της, μάς θυμίζει μιά άπό τίς θεωρίες περί άοράτου έκκλησίας τού Καλβίνου καί τού Ζβιγκλίου, αυτό πού ὁ Βλαντίμιρ Λόσκυ άποκαλοῦσε «Νεστοριανή έκκλησιολογία». Αὐτή ή έκκλησιολογία ὑποθέτει ὅτι ή Έκκλησία εἶναι διαιρεμένη σέ δύο μέρη, άόρατο καί ὀρατό, άκριβῶς ὅπως ὁ Νεστόριος φανταζόταν τήν θεία καί ανθρώπινη φύση στό Χριστό νά

είναι χωρισμένες. Από αυτή την ιδέα έχουν ξεπηδήσει και άλλες αίρετικές θεωρίες, όπως η θεωρία των κλάδων, ή βαπτισματική θεολογία και η εκκλησιολογική περιεκτικότητα. Αυτή η περί άοράτου εκκλησίας θεωρία, στην πραγματικότητα έχει ήδη απορριφθεί εν Συνόδω από την Ορθόδοξη Εκκλησία.

Η ιδέα ότι μία εκκλησία μπορεί να χαρακτηριστεί ως έτεροδοξη(αίρετική) καταδικάστηκε από τις Συνόδους του 17^{ου} αιώνα με άφορμή την ούτως καλουμένη «Όμολογία του Λουκάρεως», γραμμένη, υποτίθεται, και υιοθετημένη από τον Κύριλλο Λούκαρη, Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. Η καταδικασθείσα φράση ήταν : *Αληθές γαρ και βέβαιόν εστιν, εν τη οδώ δύνασθαι αμαρτάνειν την Εκκλησίαν και αντί της αληθείας το ψεύδος εκλέγεσθαι...*» δηλ. είναι αληθές και βέβαιο ότι η Εκκλησία μπορεί να αμαρτήσει και να υιοθετήσει τό ψεύδος αντί της αληθείας. Αντιθέτως οι Σύνοδοι της Εκκλησίας κατεδίκασαν τότε αυτή την άπιστία προς τόν Χριστό δηλώνοντας ότι η Εκκλησία δέν μπορεί να σφάλει.

Αυτή η συνοδική διδασκαλία είναι πολύ σημαντική και πρέπει να τονισθεί πάλι στις ημέρες μας, γιατί έρχεται να θεραπεύσει την ψευδαίσθηση των ούμανιστών εκείνων, πού βρίσκονται ανάμεσά μας και έχουν άπωλέσει την πίστη τους στον Χριστό και στην συνέχιση της Ένσαρκώσεως. Είναι αυτή η άπιστία πού έλλοχεύει πίσω από την άπροθυμία πολλών να ένστερνισθούν τό «σκάνδαλο του συγκεκριμένου», τό σκάνδαλο της Ένσαρκώσεως και να δηλώσουν ότι η Εκκλησία είναι Μία, όπως ο Χριστός είναι Ένας και ότι είναι σέ ένα συγκεκριμένο χρόνο και τόπο πού συνεχίζεται η Ένσάρκωση και η Μία, Άγία, Καθολική και Άποστολική Εκκλησία. Αυτή η άπιστία ίσοδυναμεί μέ την έγκατάλειψη της Όρθοδοξίας ως προαπαιτούμενο της εκκλησιαστικότητας και δέν είναι άπλώς μία κρίση πεποιθήσεων, αλλά, όπως ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ έγραψε πρίν 50 χρόνια, σημαίνει ότι οι άνθρωποι «έχουν έγκαταλείψει τόν Χριστό».

Φυσικά, οι σύγχρονες μορφές πού παίρνουν οι θεωρίες περί «άοράτου εκκλησίας», είναι διαφοροποιημένες από εκείνες του 16^{ου} αιώνας, αλλά όχι τόσο πολύ. Άς προσέξουμε πάλι την επίμαχη φράση στό πλαίσιο της και θά δοϋμε τις όμοιότητες πίο καθαρά. Τό κείμενο λέει :

Κατά την όντολογικήν φύσιν της Εκκλησίας, η ένότης αυτής είναι αδύνατον να διαταραχθή. Παρά ταϋτα, η Όρθόδοξος Εκκλησία αποδέχεται την ιστορικήν όνομασίαν των μή εύρισκομένων εν κοινωνία μετ'αυτής άλλων έτεροδόξων χριστιανικών Εκκλησιών και Όμολογιών, αλλά πιστεύει ότι οι προς αυτές σχέσεις αυτής πρέπει να στηρίζονται επί της υπ'αυτών όσον ένεστι ταχυτέρας και άντικειμενικωτέρας άποσαφηνίσεως του όλου εκκλησιολογικού θέματος και ιδιαίτέρως της γενικωτέρας παρ'αυταίς διδασκαλίας περί μυστηρίων, χάριτος, ιερωσύνης και άποστολικής διαδοχής (παράγραφος 6).

Τό κείμενο αρχίζει δηλώνοντας ότι σύμφωνα μέ την όντολογική φύση της Εκκλησίας, η ένότητά της δέν μπορεί να διαταραχθεί. Έδώ ύπονοείται η

άορατη, ένωμένη Έκκλησία πού είναι στους ούρανοϋς. Αυτό είναι τό νόημα τής «όντολογικής». Αϋτή ή φράση ακολουθείται άμέσως από τίς λέξεις «παρά ταϋτα...» καί γίνεται αναφορά στην διασπασμένη, όρατή όψη τής Έκκλησίας μέ τήν άποδοχή τών άλλων «Έτεροδόξων Έκκλησιών».

5. Μιά έκφραση τής Νέας Έκκλησιολογίας πού ήδη έγινε άποδεκτή Δέν είναι ή πρώτη φορά πού έμφανίζεται στην Όρθοδοξη ιεραρχία αϋτή ή διχοτόμηση τής Έκκλησίας σέ όντολογικώς ένωμένη Έκκλησία στον ούρανό έξω από τον χρόνο καί σέ διαιρεμένη Έκκλησία στή γή , έν χρόνω. Έδω βλέπουμε πώς ό Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίος έξέφρασε αϋτό σέ όμιλία του στον Πανάγιο Τάφο στα Έεροσόλυμα τό 2014 :

Έ Μία, Άγία, Καθολική καί Άποστολική Έκκλησία, ή ίδρυθείσα υπό του έν "άρχη Λόγου", του "όντος προς τον Θεόν", καί "Θεού όντος" Λόγου, κατά τον εύαγγελιστήν τής αγάπης, δυστυχώς κατά τήν επί γής στρατείαν αϋτής, λόγω τής ύπερισχύσεως τής ανθρωπίνης αδυναμίας καί του πεπερασμένου θελήματος του ανθρωπίνου νοός, διεσπάσθη έν χρόνω. Οϋτω διεμορφώθησαν καταστάσεις καί ομάδες ποικίλαι, έκ των όποιων έκάστη διεκδικεί "αϋθεντιαν" καί "αλήθειαν". Έ Αλήθεια όμως είναι Μία, ό Χριστός, καί ή ίδρυθείσα υπ' Αϋτού Μία Έκκλησία».

« Έ άγία Όρθόδοξος ήμών Έκκλησία κατέβαλε πρό του μεγάλου Σχίσματος του 1054 μεταξύ Άνατολής καί Δύσεως, αλλά καί μετ' αϋτό, προσπαθείας προς ύπερβασιν των διαφορών προερχομένων έν αρχή καί έν πολλοίς έξ άλλοτριων του περιβόλου τής Έκκλησίας παραγόντων. Άτυχώς, ύπερίσχυσεν ό ανθρωπίνος παράγων, καί διά τής συσσωρεύσεως προσθηκών "θεολογικών", "πρακτικών" καί "κοινωνικών" αί κατά τόπους Έκκλησiai ώδήγηθησαν εις διάσπασιν τής ενότητος τής πίστεως, εις άπομόνωσιν, έξελιχθείσαν ενίοτε εις έχθρικήν πολεμικήν»

Έ όμοιότητα τής θεωρίας περί άοράτου Έκκλησίας πού έχει καταδικασθει από τήν Έκκλησία μέ τά λόγια αϋτά του Πατριάρχου γίνεται φανερή στην όξειά αντίθεση τής όντολογικώς ένωμένης έν ούρανοίς Έκκλησίας καί τής ύποθετικά διεσπασμένης επίγειας Έκκλησίας. Αϋτή [ή αντίθεση] αντικατοπτρίζει τήν «Νεστοριανή» διαίρεση των δύο φύσεων τής θείας καί τής ανθρωπίνης στό Σώμα του Χριστου. Αϋτή ή άποψη έν τούτοις είναι, όχι άπρόσμενα, σέ άρμονία μέ τή νέα έκκλησιολογία πού αναπτύχθηκε στή Δευτέρα Βατικανή Σύνοδο, ή όποία κάνει λόγο για μία επίγεια έκκλησία μέ μεγαλύτερες ή μικρότερες διαβαθμίσεις πληρότητος[17], πού όφείλεται, στα, όπως τά όνομάζει, «μπερδέματα τής ανθρωπίνης ιστορίας»[18].

Αϋτές οι άπόψεις περί Έκκλησίας συνεπάγονται τήν ταϋτίση τής Έκκλησίας μέ τήν αίρεση, των άγιων μέ τά πεπτωκότα καί γήϊνα. Μέ πόνο καρδιάς έρχονται στό νοϋ μας οι λόγοι του Άγίου Ταρασίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, όταν επέπληξε τους είκονοκλάστες για τίς άποφάσεις τής ψευδο-συνόδου τους στην Έέρεια :

Ὡ τῆς παραφροσύνης καί τῆς συγχύσεως αὐτῶν! Δέν διέκριναν μεταξύ βεβήλου καί ἁγίου καί, ὅπως οἱ κάπηλοι ἀνακατεύουν τό κρασί μέ τό νερό, αὐτοί ἀνέμιξαν τόν ἀληθινό λόγο μέ τόν διεστραμμένο, τήν ἀλήθεια μέ τό ψεῦδος, σάν νά ἀνακάτευαν τό δηλητήριο μέ τό μέλι. Σ' αὐτούς ὁ Χριστός καί Θεός μας ἀπευθύνεται διά τοῦ προφήτου : «καί οἱ ἱερεῖς ... ἠθέτησαν νόμον μου καί ἐβεβήλουν τά ἅγια μου. ἀναμέσον βεβήλου καί ἁγίου οὐ διέστειλλον»(Ιεζ. ΚΒ' 26)

Εἶναι σαφές ὅτι ἡ ἐπιθετική αὐτή φράση μέ τήν αἰρετική τῆς ἐκκλησιολογία πρέπει νά ἀπορριφθεῖ ἀπό τήν Ἐκκλησία (ἀπό κάθε Τοπική Ἐκκλησία χωριστά καί ἔπειτα σέ μιά μελλοντική Σύνοδο) καί νά ἀντικατασταθεῖ, γιατί ἀλλιῶς θά γίνει ἀναμφίβολα ἡ πηγή μιᾶς ἐκπτώσεως καί ἀπομακρύνσεως ἀπό τήν Ὁρθοδοξία

Ἐπάρχει ἀκόμη χρόνος νά διορθώσουμε καί νά θεραπεύσουμε τό τραῦμα πού ἔχει ἤδη προκληθεῖ στήν Ἐκκλησία. Μία πρακτική λύση, πού δόθηκε ἀπό τόν Μητροπολίτη Ἱερόθεο, καί ἡ ὁποία θά βοηθοῦσε καί θά διευκόλυνε τήν ἀποκατάσταση τῆς Ὁρθοδοξίας, εἶναι μιά μελλοντική Σύνοδος νά διορθώσει τά σφάλματα καί νά ἐκδώσει ἕνα νέο ὀρθόδοξο κείμενο. Ἐπάρχει τώρα ὑποστήριξη γι' αὐτό (ἀπό τά Πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας, Σερβίας, Ρωσίας, Γεωργίας, Βουλγαρίας καί τῆς Ρουμανίας, καθώς ἐπίσης καί ἱστορικό προηγούμενο (οἱ συνεδριάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐκτείνονταν σέ μῆνες καί χρόνια, ἡ Πενθέκτη Σύνοδος συμπλήρωσε τήν 5^η καί τήν 6^η Σύνοδο καί ἡ Ἐνάτη Οἰκουμενική Σύνοδος ἦταν στήν πραγματικότητα τέσσερις ξεχωριστές Σύνοδοι).

Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι οἱ ἀπανταχοῦ ἐπίσκοποι θά κάνουν βήματα πρός αὐτή τήν κατεύθυνση. Τό ζήτημα εἶναι ἐξαιρετικά ἐπείγον γιά ἐκεῖνες τίς Ἐκκλησίες πού ἔχουν ἀποδεχθεῖ τό κείμενο καί τή Σύνοδο.

3. Τά ἐπακόλουθα καί οἱ συνέπειες τῆς «Συνόδου» τῆς Κρήτης

A. Οἱ ἀντιδράσεις τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν

Ἄς στραφοῦμε τώρα ἐν συντομίᾳ στά ἐπακόλουθα τῆς Συνόδου καί τή σημερινή κατάσταση.

Ἐν πρώτοις μεταξύ ἐκείνων πού συμμετεῖχαν στή Σύνοδο, ὑπῆρξαν περίπου 30 ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι ἀρνήθηκαν νά ὑπογράψουν τό τελικό κείμενο γιά τούς Ἐτεροδόξους καί τόν Οἰκουμενισμό. Μεταξύ αὐτῶν εἶναι καί οἱ εὐρέως γνωστοί ἐπίσκοποι, Μητροπολίτης Ἱερόθεος(Βλάχος), Ἀθανάσιος Λεμεσοῦ(Κύπρος), Νεόφυτος Μόρφου (Κύπρος), Ἀμφιλόχιος τοῦ Μοντενέγκρο (Σερβία) καί Εἰρηναῖος Μπάτσкас(Σερβία).

Ὁ ἐπίσκοπος Μπάτσкас Εἰρηναῖος συνόψισε τή στάση πολλῶν μετά τή Σύνοδο :

«Ὅσον ἀφορᾶ στήν προσφάτως ὀλοκληρωθεῖσα θριαμβευτικά ὄχι ἀκόμη ὁμως τελείως πειστικά «Μεγάλη καί Ἁγία Σύνοδο» τῆς Ἐκκλησίας μας στό Κολυμπάρι τῆς Κρήτης : Αὐτή ἤδη δέν ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ὡς τέτοια ἀπό τίς Ἐκκλησίες πού ἦσαν ἀποῦσες. Τήν χαρακτήρισαν ὡς μιά Σύναξη(συνάντηση)

στήν Κρήτη, ἐνῶ ἐπίσης ἀμφισβητεῖται ἀπό πάρα πολλούς ἀπό τούς συμμετέχοντες ἱεράρχες».

Οἱ ὑποστηρικτές καί οἱ συμπαθῶντες τῆς Συνόδου ἐπικαλοῦνται τήν Δευτέρα Οἰκουμενική Σύνοδο ὡς προηγούμενο, ὡς ἓνα παράδειγμα μιᾶς συνόδου στήν ὁποία κάποιες Τοπικές Ἐκκλησίες ἦσαν ἀπουσες (δηλαδή ἡ Ρώμη καί ἡ Ἀλεξάνδρεια). Ἐκεῖνο ὅμως τό ὁποῖο δέν λένε εἶναι ὅτι ἡ Δευτέρα Οἰκουμενική Σύνοδος δέν συνεκλήθη ὡς μία Οἰκουμενική ἢ Πανορθόδοξος Σύνοδος, ἀλλά μάλλον σάν μία ἀπό τίς πολλές Τοπικές Συνόδους τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας. Καί ἐξαιτίας τῶν Ὁρθόδοξων ἀποφάσεων τῆς πού ἐλήφθησαν ἐκεῖ, ἔγινε ἀργότερα ἀποδεκτή ἀπό ὅλες τίς Τοπικές Ἐκκλησίες ὡς Οἰκουμενική.

Στήν Κρήτη, στήν πραγματικότητα ἔχουμε τό ἀντίθετο : Αὕτη συνεκλήθη ὡς Πανορθόδοξη, καί τέσσερα Πατριαρχεῖα ἀρνήθηκαν νά συμμετάσχουν. Ἐπιπλέον, καί αὐτό εἶναι πάρα πολύ σημαντικό, ἔχουν ἐπίσης ἀρνηθεῖ νά τήν ἀναγνωρίσουν ὡς Σύνοδο ἀκόμη καί μετά.

Τό Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας στήν ἀπόφαση του τῆς 27^{ης} Ἰουνίου τοῦ περασμένου ἔτους, δήλωσε ὅτι θεωρεῖ τήν συνάντηση στήν Κρήτη ὡς «μία προπαρασκευαστική συνάντηση πρὸς τήν Πανορθόδοξο Σύνοδο» καί ὅτι «ἀρνεῖται νά προσδώσει συνοδικό χαρακτήρα σέ ὁποιαδήποτε ὀρθόδοξη συνάντηση, ἡ ὁποία δέν περιλαμβάνει ὅλες τίς Ὁρθόδοξες Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες» καί συνεπῶς «ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας ἀρνεῖται νά ἀποδεχθεῖ νά ὀνομάζεται ἡ συνάντηση στήν Κρήτη μία «Μεγάλη Ὁρθόδοξος Σύνοδος» ἢ μία «Μεγάλη καί Ἁγία Σύνοδος».

Τό Πατριαρχεῖο τῆς Μόσχας (στήν ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου του στίς 15 Ἰουλίου 2016) δήλωσε ὅτι «ἡ Σύνοδος πού ἔλαβε χώρα στήν Κρήτη δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ Πανορθόδοξη οὔτε μποροῦν τά κείμενα πού ἐνέκρινε νά ἀποτελέσουν τήν ἔκφραση μιᾶς Πανορθόδοξου συμφωνίας (consensus)».

Τό Πατριαρχεῖο Βουλγαρίας (στήν ἀπόφασή του μέ ἡμερομηνία 15 Νοεμβρίου 2016) δήλωσε σέ μία συνεδρίαση ὅλης τῆς Ἱεραρχίας του ὅτι «ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης δέν εἶναι οὔτε μεγάλη, οὔτε ἁγία οὔτε Πανορθόδοξος. Αὐτό ὀφείλεται στή μὴ συμμετοχή ἑνός ἀριθμοῦ Τοπικῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καθώς καί στά ὀργανωτικά καί θεολογικά λάθη πού ἔγιναν ἀποδεκτά. Προσεκτική μελέτη τῶν κειμένων πού υἱοθετήθηκαν στή Σύνοδο τῆς Κρήτης, μάς ὀδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι κάποια ἀπό αὐτά περιέχουν ἀποκλίσεις ἀπὸ τήν Ὁρθόδοξη ἐκκλησιαστική διδασκαλία, ἀπὸ τή δογματική καί κανονική Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί τό πνεῦμα καί τό γράμμα τῶν Οἰκουμενικῶν καί Τοπικῶν Συνόδων. Τά κείμενα πού υἱοθετήθηκαν στήν Κρήτη πρέπει νά ὑποβληθοῦν σέ περαιτέρω θεολογική μελέτη μέ στόχο νά τροποποιηθοῦν, νά ὑποστοῦν ἐπεξεργασία, νά διορθωθοῦν ἢ νά ἀντικατασταθοῦν μέ ἄλλα (νέα κείμενα) στό πνεῦμα καί τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας».

Ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Γεωργίας συνεκλήθη τόν Δεκέμβριο τοῦ περασμένου χρόνου καί ἐξέδωσε μιᾶ τελική ἀπόφαση γιά τή Σύνοδο τῆς

Κρήτης. Μ' αυτήν δήλωσε ότι αυτή δέν είναι Πανορθόδοξος Σύνοδος, ότι κατήργησε την αρχή της όμοφωνίας (consensus) και ότι οι αποφάσεις της δέν είναι υποχρεωτικές για την Όρθόδοξη Έκκλησία της Γεωργίας. Επιπλέον τά κείμενα που έξεδόθησαν από τή Σύνοδο της Κρήτης δέν λαμβάνουν υπ' όψιν τους τίς σπουδαίες κριτικές που έγιναν από τίς Τοπικές Έκκλησίες και έχουν ανάγκη διορθώσεως. Είναι ανάγκη νά συγκροτηθεί μιά αληθινά Μεγάλη και Άγία Σύνοδος. Η Γεωργιανή Έκκλησία είναι πεπεισμένη ότι μιά τέτοια Σύνοδος θά πραγματοποιηθεί στό μέλλον και θά λάβει αποφάσεις μέ όμοφωνία (Consensus) βασισμένες στη διδασκαλία της Όρθοδόξου Έκκλησίας. Για τόν σκοπό αυτό ή Ίερά Σύνοδος έχει συστήσει μιά θεολογική έπιτροπή για νά εξέτάσει τά κείμενα που έγιναν αποδεκτά στην Κρήτη και νά τά προετοιμάσει για μιά μελλοντική Σύνοδο που θά είναι Πανορθόδοξος.

Τό Πατριαρχείο Ρουμανίας, τό όποιο συμμετείχε στη Σύνοδο, άργότερα δήλωσε ότι «τά κείμενα μπορούν νά έξηγηθούν, νά τροποποιηθούν έν μέρος ή νά αναπτυχθούν περαιτέρω από μιά μελλοντική Μεγάλη και Άγία Σύνοδο της Όρθοδόξου Έκκλησίας. Παρά ταύτα ή έρμηνεία τους και τά προσχέδια των νέων κειμένων πάνω σε μιά ποικιλία θεμάτων δέν πρέπει νά γίνει έσπευσμένα ή χωρίς πανορθόδοξη συμφωνία, άλλιώς θά πρέπει νά καθυστερήσουν και νά τελειοποιηθούν μέχρι νά μπορέσει νά έπιτευχθεί συμφωνία».

Η Αυτοκέφαλος Όρθόδοξη Έκκλησία της Ελλάδος, ένω δέν αποφάσισε καταφατικά υπέρ των τελικών αποφάσεων της Συνόδου, έχει έκδώσει μιά Έγκύκλιο που έμφανίζει την Σύνοδο ως μιά Όρθόδοξη Σύνοδο. Πολλοί έχουν συμπεράνει ότι αυτή ή στάση σημαίνει συμφωνία, άν και μεταξύ της Ίεραρχίας υπάρχουν έπίσκοποι οι όποιοι έχουν άπορρίψει κάθετα και έχουν καταδικάσει τή «Σύνοδο». Αυτή ή σύγχυση έχει προκαλέσει άποστροφή σε ένα μέρος των πιστών.

Β. Οί μετά την Κρήτη εξέλιξεις στην Ελλάδα και τή Ρουμανία

Πρίν κλείσω πιστεύω ότι είναι έπίσης σπουδαίο νά σας πληροφορήσω για τίς τελευταίες εξέλιξεις όσον άφορᾶ στην άποδοχή ή άπόρριψη της «Συνόδου» της Κρήτης από τόν λαό του Θεού.

Υπάρχουν θετικές αναφορές, ειδικά μεταξύ των έπισήμων όργάνων των Έκκλησιών που συμμετείχαν, οι όποιες πήραν τή μορφή διαλέξεων και μικρών συνεδρίων πάνω στη σημασία της «Συνόδου», μερικές φορές συμπεριλαμβάνοντας και Έτεροδόξους. Μπορεί έπίσης κάποιος νά παρατηρήσει μιά έκπληκτική δυσαρέσκεια μεταξύ των ύποστηρικτών ότι ή «Σύνοδος» δέν έκανε αρκετά ή δέν προχώρησε στην αναγνώριση των Έτεροδόξων ή σε ότι άφορᾶ άλλα «καυτά» ζητήματα κυρίως για τούς Όρθοδόξους άκαδημαϊκούς στη Δύση. Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι θά συνεχισθεί ή προσπάθεια για νά έπηρεάσουν τούς πιστούς υπέρ της «Συνόδου»-ένα σκληρό καθήκον, δεδομένου ότι οι περισσότεροι δέν αισθάνθηκαν ότι ή «Σύνοδος» τούς άφορούσε.

Παρά τήν επίσημη, θετική αποδοχή τῆς «Συνόδου» ἀπό τήν Ἑλλάδα καί τή Ρουμανία, ἡ συντριπτική πλειοψηφία μεταξύ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἀνταποκρίθηκε ἀρνητικά. Οἱ ἐπιπτώσεις τῆς Συνόδου τῆς Κρήτης εἶναι ἐκτεταμένες γιά πολλούς σέ ἐκεῖνες τίς τοπικές Ἐκκλησίες, οἱ ὁποῖες ἔχουν ἀποδεχθεῖ τή Σύνοδο. Ἡ ἀντίδραση πολλῶν κληρικῶν, μοναχῶν καί θεολόγων στήν εὐνοϊκή ἀποδοχή πού δόθηκε στή «Σύνοδο» τῆς Κρήτης ἀπό τήν Ἱεραρχία τους κυμαίνεται ἀπό γραπτή καί προφορική ἀπόρριψη ἐκ μέρους γνωστῶν θεολόγων μέχρι τήν βαριά ἀπόφαση νά παύσουν τήν μνημόνευση τῶν σφαλέντων(πλανηθέντων) ἐπισκόπων ἀπό μοναχοῦς καί ποιμένες.

Ἡ παύση τῆς μνημονεύσεως τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἡ ὁποία ἄρχισε στό Ἅγιον Ὄρος τό φθινόπωρο τοῦ περασμένου ἔτους μέ τή συμμετοχή περίπου 100 μοναχῶν, ἔχει ἐξαπλωθεῖ τώρα σέ πολλές ἐπισκοπές στήν Ἐκκλησία τῆς Ελλάδος καί ἐπίσης στή Ρουμανία, ὅπου διάφορα μοναστήρια καί κληρικοί ἔπαυσαν τή μνημόνευση τῶν ἐπισκόπων τους.

Μία ἀπό τίς πιό σημαντικές ἐξελίξεις συνέβησαν ἀκριβῶς πρὶν δύο ἐβδομάδες. Ὁ ἐξέχων Καθηγητής τῆς Πατρολογίας Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Ζήσης ἀνήγγειλε τήν Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας ὅτι ἔπαυε τήν μνημόνευση τοῦ ἐπισκόπου του, τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἀνθίμου ἐξαιτίας τῆς ἐνθουσιαστικῆς ἐκ μέρους του ἀποδοχῆς τῆς «Συνόδου» τῆς Κρήτης καί τῶν κειμένων της. Ἐξ αἰτίας τοῦ πνευματικοῦ του ἀναστήματος καί τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι γνωστός(ἦταν διδάσκαλος πολλῶν ἀπό τούς σημερινούς ἐπισκόπους τῆς Ελλάδος), αὐτή ἡ ἀπόφαση ἔχει ἐπηρεάσει καί ἄλλους καί ἔχει ἀναστατώσει τήν ἐκκλησιαστική κατάσταση (status quo) στήν Ἑλλάδα. Αὐτόν τόν δρόμο ἀκολούθησαν τέσσερις κληρικοί ἀπό τό νησί τῆς Κρήτης, τρία μοναστήρια στή Μητρόπολη Φλωρίνης, κλῆρος καί μοναχοί στίς Μητροπόλεις Θεσσαλονίκης, Κεφαλληνίας, Σύρου καί Ἄνδρου καί ἄλλοῦ.

Ἐπιπλέον, λίγες ἡμέρες πρὶν, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Χρυσόστομος, Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς στήν Πάρο (ὅπου ὁ Ἅγιος Γέροντας Φιλόθεος Ζερβάκος ἔλαμψε μέ τόν ἀσκητικό του βίο), ὑπέβαλε στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ελλάδος μιᾶ ἱστορική ἐπίσημη μήνυση γιά αἴρεση ἐναντίον τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου. Ὁ καθηγούμενος Χρυσόστομος ἔχει ζητήσει ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο νά ἀναγνωρίσει, νά ἀποκηρύξει καί νά καταδικάσει τήν «ἑτεροδιδασκαλία» τοῦ Πατριάρχου, ὡς ἀντίθετη στήν ὀρθή διδασκαλία τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἔγραψε πρὸς τήν Ἱερά Σύνοδο :

«Διὰ τῆς παρουσίας καταθέτω ἐνώπιόν σας, ἐνώπιον τοῦ σεπτοῦ Σώματος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ελλάδος τὸν σκανδαλισμὸν ἐμοῦ προσωπικῶς, τῆς συνοδείας μου, κληρικῶν, μοναχῶν καί πλήθους κόσμου, ὁ ὁποῖος κλυδωνίζεται ταρασσόμενος ὡς ὑπὸ κυμάτων πολλῶν λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἑτεροδιδασκαλιῶν, αἱ ὁποῖαι διετυπώθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου μέ

ἀποκορύφωμα τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον (ΑΚΜΣ) τοῦ Κολυμπαρίου τῆς Κρήτης».

Ἡ ἐπίσημη αὐτὴ αἴτηση προβάλλει 12 δείγματα ἑτεροδόξων διδασκαλιῶν πού ἐδῶ καὶ πολλές δεκαετίες διαδίδει ὁ Πατριάρχης, καθὼς ἐπίσης καὶ 9 σχετικούς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας. Καταλήγει μὲ ἕναν κατάλογο 13 ἐπισκόπων, 14 ἡγουμένων καὶ κληρικῶν καὶ 9 θεολόγων, τοὺς ὁποίους ὁ ἡγούμενος προτείνει νὰ κληθοῦν ὡς μάρτυρες γιὰ νὰ τὸν ὑποστηρίξουν ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὅταν κληθεῖ ἐπισήμως νὰ ὑπερασπίσει τίς αἰτιάσεις [κατὰ τοῦ Πατριάρχου].

Σεβασμιώτατοι, Θεοφιλέστατοι καὶ σεβαστοὶ πατέρες

Αὐτές καὶ ἄλλες παρόμοιες ἐξελίξεις στὴν Οὐκρανία, Μολδαβία καὶ Ρουμανία χρησιμεύουν γιὰ νὰ ὑπογραμμίσουμε τὴν ἀξαναδένη πίεση πού ἀσκεῖται στοὺς ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας γιὰ νὰ ἀντιδράσουν μὲ πατερικὸ τρόπο στὸν κίνδυνο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀπειλεῖται ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐξ αἰτίας τῆς κακοσχεδιασμένης, κακο-εκτελεσμένης καὶ τελικὰ ἀντορθόδοξης «Συνόδου» τῆς Κρήτης.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία μᾶς πληροφορεῖ ὅτι αὐτὴ ἡ ἀνεκτίμητη ἐνότης ἐν Χριστῷ ὑπάρχει καὶ ἀνθίζει μόνο ὅταν ὅλοι εἶναι «ἐν τῷ αὐτῷ νοῖ» καὶ ὁμολογοῦν τὴν ἴδια πίστη στὴν Μία Ἐκκλησία. Ἐπιπλέον ἡ πρόσφατη ἱστορία μᾶς διδάσκει ἐπίσης ὅτι ὁ συμβιβασμὸς ἢ ἡ ἀδιαφορία σὲ μιά νέα, καινοτόμο ἐκκλησιολογία, ὅπως αὐτὴ ἐκφράσθηκε ἔργω καὶ λόγῳ στὴν Κρήτη, δέν εἶναι μιά ἐπιλογή καὶ τό μόνο πού θὰ κάνει εἶναι νὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ πώλωση καὶ ναυάγιο καὶ πρὸς τὰ ἀριστερά καὶ πρὸς τὰ δεξιά τῆς Βασιλικῆς Ὁδοῦ. Αὐτὴ ἡ Ὁδὸς βρίσκεται σὲ μιά πνευματικὴ θάλασσα μὲ πολλοὺς βράχους, στὴν ὁποία ἡ ἐπιδεξιότητα τοῦ πνευματικοῦ ὀδηγοῦ δοκιμάζεται καὶ ἐπιβεβαιώνεται, φανερώνοντας ὅτι αὐτὸς ὄχι μόνο γνωρίζει τὴν Ἀλήθεια ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἐκπαιδευμένος στὸν ΤΡΟΠΟ μὲ τὸν ὁποῖο θὰ μπορέσει νὰ ὀδηγήσει ὅλους νὰ φθάσουν ἐκεῖ μὲ ἀσφάλεια.

Κατὰ Θεία Πρόνοια, ἡ Ὑπερόριος Ρωσικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνεχίζει νὰ κατέχει μιά μοναδικὴ θέση στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία, ἀπὸ τὴν ὁποία [θέση] μπορεῖ νὰ κηρύξει ἐλεύθερα καὶ προφητικά τὸν λόγο τῆς Ἀληθείας -ἕναν λόγο, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τοὺς πιστοὺς, θεραπεύοντας παλαιὰ σχίσματα καὶ ἀποτρέποντας νέα. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὸ σὲ αὐτὰ τὰ δύσκολα χρόνια.

Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων μας καὶ ἰδίως τῶν ἁγίων νέων μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν καὶ μὲ τὴν σοφὴ καθοδήγηση τῶν ἐπικεφαλῆς Ποιμένων μας μπορούμε ὅλοι ἐμεῖς νὰ συνεχίσουμε τὴν σώζουσα ὁμολογία τῆς πίστεως στὴν Μία Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι ἡ συνέχεια τῆς Ἐνσαρκώσεως. Πάνω σ' αὐτὴν οἰκοδομεῖται ἡ Ἐκκλησία.

Εὐχαριστῶ ὅλους γιὰ τὴν προσοχὴ καὶ τὴν εὐγένειά σας νὰ μὲ ἀκούσετε σήμερα καὶ εὐχομαί σὲ ὅλους σας ἕνα λαμπρὸ καὶ φωτεινὸ Πάσχα!

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γκοτσόπουλος Άναστάσιος, Πρωτοπρεσβύτερος, «*Πώς δ' αὐθις Ἄγια καὶ Μεγάλη, ἦν οὔτε...οὔτε...οὔτε...*», Πάτρα, 10 Δεκεμβρίου 2016

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, *Παρέμβαση καὶ κείμενο στὴν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Νοέμβριος 2016)* <http://www.parembasis.gr/index.php/el/mitropolitiss-3/ni-various-articles/278-keimena-agia-megali-synodos/4707-2016-11-24>

Σημειώσεις

[1] Σημ. Μεταφραστοῦ : Σύμφωνα μέ δημοσιογραφικές πληροφορίες ὁ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἡ συνοδεία του - πλὴν τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου - ψήφισαν τὴν ἐν λόγω τροποποίηση κατόπιν ἀφορήτων πιέσεων.

[1]. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, *Παρέμβαση καὶ κείμενο στὴν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Νοέμβριος 2016)* <http://www.parembasis.gr/index.php/el/mitropolitiss-3/ni-various-articles/278-keimena-agia-megali-synodos/4707-2016-11-24>

[2] Αὐτὸ ἦταν μία μόνο ἀπὸ τίς ποικίλες ἀνησυχητικές ἐκκλησιολογικές καινοτομίες πού εἰσήχθησαν στὴν Κρήτη καὶ τὴ διαδέχθηκε σέ βαρύτητα μόνο ἡ ἀποδοχὴ τῆς αὐτοαναιρουμένης φράσεως «ἑτεροδόξες Ἐκκλησίες». Ἐν τούτοις ἦταν ἡ προηγούμενη-ἡ κατάργηση τῆς συνοδικότητος-πού ἔκανε δυνατὴ τὴν τελευταία-τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἀντιφάσεως, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε τοῦ τερατουργήματος, δηλαδή τῶν «ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν». Αὐτὸ ἀληθεύει σέ περισσότερες ἀπὸ μία περιπτώσεις. Ἄν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι εἶχαν ἀπὸ μία ψήφο καὶ ὄχι μόνο οἱ Προκαθήμενοι, εἶναι ἀπίθανο τὸ ἀπαράδεκτο κείμενο γιὰ τοὺς Ἑτεροδόξους νὰ εἶχε γίνῃ ἀποδεκτό. Εἶναι ἐπίσης γεγονός ὅτι ἂν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν εἶχε σεβασθεῖ τὴν καθαρὴ συνοδικὴ ἐξουσιοδότηση πού τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὴν Ἱεραρχία του, ἡ ὁποία ψήφισε ὁμοφώνως τὴν ἄρνηση ἀποδοχῆς τοῦ ὄρου «ἐκκλησία» γιὰ τοὺς ἑτεροδόξους, δέν θὰ εἶχε ἀποδεχθεῖ τὴν ἀληθοφανῆ καὶ ἀπερίσκεπτη «διόρθωση».

[3] Βλ. From the Second Vatican Council (1965) to the Pan-Orthodox Council (2016): Signposts on the Way to Crete: <https://orthodoxethos.com/post/from-the-second-vatican-council-1965-to-the-pan-orthodox-council-2016-signposts-on-the-way-to-crete>.

[4] Σέ κάποιο ἄρθρο δημοσιευμένο στό περιοδικό The National Catholic Reporter ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βαρολομαῖος, ὅταν ἦταν ἀκόμη Μητροπολίτης, ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα ἀποκαλύπτοντας τίς προθέσεις του γιὰ τὴν Πανορθόδοξο Σύνοδο : «Οἱ στόχοι μας εἶναι ἴδιοι μέ αὐτοὺς τοῦ Πάπα Ἰωάννου(XXIII) : νὰ ἐκσυγχρονίσουμε τὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ προωθήσουμε τὴν Χριστιανικὴ ἐνότητα...Ἡ Σύνοδος ἐπίσης θὰ σηματοδοτήσῃ τὸ ἄνοιγμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας στίς μὴ Χριστιανικές θρησκείες, στὴν ἀνθρωπότητα ὡς ὅλον. Αὐτὸ σημαίνει μιὰ νέα στάση ἀπέναντι στό Ἰσλάμ, στόν Βουδισμό, στόν σύ σύγχρονο σύγχρονο σὺ σύ σύγχρονο πολιτισμὺ σύγχρονο πολιτισμό, στίς προσδοκίες γιὰ ἀδελφοσύνη ἐλεύθερη ἀπὸ φυλετικές διακρίσεις...μέ ἄλλα λόγια, αὐτὴ θὰ σημάνει τὸ σύ σύγχρονο πολιτισμό, στίς προσδοκίες γιὰ

ἀδελφοσύνη ἐλεύθερη ἀπό φυλετικές τέλος σύγχρονο πολιτισμό, στίς προσδοκίες γιά ἀδελφοσύνη ἐλεύθερη ἀπό φυλετικές διακρίσεις...μέ ἄλλα λόγια, αὐτό θά σημάνει τό τέλος δώδεκα αἰώνων ἀπομονώσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» Βλ. " Council Coming for Orthodox", interview by Desmond O'Grady, The National Catholic Reporter, in the January 21, 1977 edition. Seealso:<http://orthodoxinfo.com/ecumenism/towards.aspx>.

[5] Στά κείμενα τῆς Δευτέρας Βατικανῆς Συνόδου τά πράγματα εἶναι ἐλαφρῶς καλλίτερα. Στό κείμενο *Lumen Gentium* ὁ διάβολος ἀναφέρεται τέσσερις φορές, ἄν καί στό κείμενο *Unitatis Redintegratio* δέν ἀναφέρεται.

[6] Ἡ μόνη ἐξαίρεση στήν τελευταία περίπτωση εἶναι ὅταν ἡ ἐκκλησιολογική αἴρεση τοῦ φυλετισμοῦ ἀναφέρεται στήν Ἐγκύκλιο τῶν Προκαθημένων, πρᾶγμα πού εἶναι ἐνδεικτικό τῶν προτεραιοτήτων τῆς Συνάξεως.

[7] See: J. S. Romanides, "The Ecclesiology of St. Ignatius of Antioch," *The Greek Orthodox Theological Review* 7:1 and 2 (1961–62), 53–77.

[8] http://orthodoxinfo.com/ecumenism/encyc_1848.aspx.

[9] <http://www.parembasis.gr/index.php/menu-prosfata-a...>

[10] <http://www.romfea.gr/epikairotita-xronika/9264-mpa...>

[11] Αὐτό τό τμήμα τῆς διαλέξεώς μου βασίζεται στήν ἐξαιρετική ἔρευνα καί ἐργασία πού ἔκανε ὁ π. Ἀναστάσιος Γκοτσόπουλος, ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Μητροπόλεως Πατρῶν, στήν Ἑλλάδα, μέ τήν ἄδειά του.

[12] Ἐξ αἰτίας τῆς σπουδαιότητος καί τῆς φύσεως τοῦ ὑπό συζήτησιν θέματος μιά ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ τοῦ κειμένου θά πρέπει νά γίνει σέ μιά ξεχωριστή ἐργασία.

[13] Βλέπε : <http://www.pravoslavie.ru/english/90489.htm>

[14] Ἡ ἀνάλυσή μου θά ἀκολουθήσει, καί σέ μεγάλο βαθμό θά βασισθεῖ, σ' αὐτήν τοῦ Μητροπολίτου Ναυπάκτου Ἱεροθέου (Βλάχου).

[15] Συνοδικά, ΙΧ, σ. 107, Γραμματεία Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου 16-28 Ἰουλίου 1971, ἐκδ. Ὀρθόδοξο Κέντρο Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Chambesy Γενεύης 1973, σ. 143, καί Γραμματεία Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Πρός τήν Μεγάλην Σύνοδον, 1, Εἰσηγήσεις, τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τῶν ἕξ θεμάτων τοῦ πρώτου σταδίου, ἐκδ. Ὀρθόδοξο Κέντρο Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Chambesy Γενεύης 1971, σ. 63.

[16] Ἡ ἐπίσημη ἀγγλική μετάφραση λέει «μή Ὀρθόδοξες», ἐνῶ τό ἐλληνικό πρωτότυπο λέει «ἑτερόδοξες».

[17] «Μπορεῖ κάποιος νά θεωρήσει τήν παγκόσμια Ἐκκλησία σάν μία κοινωνία μέ πολλά ἐπίπεδα πληρότητος, σωμάτων πού εἶναι περισσότερο ἢ λιγότερο πλήρεις ἐκκλησίες...Εἶναι μιά πραγματική κοινωνία πού πραγματώνεται σέ ποικίλες διαβαθμίσεις πυκνότητος ἢ πληρότητος, σωμάτων, τά ὅποια, ὅλα, ἄν καί κάποια εἶναι περισσότερο πλήρη ἀπό κάποια ἄλλα, ἔχουν ἕναν

ἀληθινά ἐκκλησιακό χαρακτήρα». (Francis A. Sullivan, S.J., "The Significance of the Vatican II Declaration that the Church of Christ 'Subsists in' the Roman Catholic Church," in René Latourelle, ed., *Vatican II: Assessment and Perspectives, Twenty-five Years After (1962–1987)* (New York: Paulist Press, 1989), 283).

[18] Joseph Ratzinger, "The Ecclesiology of Vatican II," a talk given at the Pastoral Congress of the Diocese of Aversa (Italy), Sept. 15, 2001, <http://www.ewtn.com/library/CURIA/CFECCV2.HTM>.